

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Барномаи таълимии фанни

ФАЛСАФА

**барои донишҷӯёни муассисаҳои
таҳсилоти олии касбӣ**

**Душанбе
2018**

Барномаи таълимии фанни «ФАЛСАФА» барои
донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ –
Душанбе, 2018. 80 саҳ.

Мураттибон:

Саид Н.С.,
Аминов Ф.А.,
Назаров М.А.,
Назаров Р.Н.,
Зиёев Х.М.

Мухаррири масъул:

Наврӯзов С.Н.

Муқарриз:

Саидов А.С.

МУҚАДДИМА

Фалсафа дар ташаккули ҷаҳонбинӣ ва тақомули фаҳмиши илмию амалии донишҷӯ нақши меҳварӣ бозида, донишҳои фалсафӣ ба самтҳои мухталифи ҳаёти шахсӣ чамъияти ӯ равшанӣ мебахшанд. Ин фан ба устувор шудани мавқеи шахравандӣ ва эҳсоси ҳештаншиносии донишҷӯ мусоидат намуда, фаҳмиши илмию назариявӣ ӯро дар роҳи маърифати воқеӣ ҳақиқии равандҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ ва технологияи ҷаҳони муосир ташаккул ва тақомул медиҳад.

Омӯзиши фалсафа донишҷӯро ба сӯи шиносӣ бо мероси гаронбаҳои афкори фалсафаи ҷаҳонӣ роҳбаладӣ намуда, асоси маърифат ва усули нотакрори дарки мушкilotи фаъолияти ҳаётии инсон ба ҳисоб меравад. Фалсафа таъйиноти шахсиятофарӣ дошта, омӯзиши амиқ ва шиносӣ бо маърифати фалсафӣ симои фарҳангӣ арзиши насли ҷавонро тағйир медиҳад.

Барномаи пешниҳодгардида паҳлуҳои гуногуни донишҳои фалсафиро дар доираи васеи зуҳури таърихӣ фарҳангии онфоро мегирад. Масъалаҳои фалсафиро дар раванди таҳаввули андешаҳо, мантиқи инкишофи фарҳанги фалсафӣ ва маънигузории фалсафии воқеии иҷтимоӣ таърихӣ ба миён мегузорад. Дар доираи ҳақкорӣ муштараки омӯзгор ва донишҷӯ барномаи мазкур як шакли навоаронаи азхуд намудани дониш ва ташаккул додани қобилияту малакаи донишомӯзӣ аст. Дар барнома майдони масъалагузориҳои фалсафӣ васеъ буда, ҷузъиётҳои мухталифи фаъолияти ҳаёти ва самтҳои гуногуни андешаронӣ арзёбӣ мегардад. Барнома ба омӯзгори фалсафа имкон медиҳад, ки дар алоқамандӣ бо таҳассусҳои гуногуни таҳсилоти олии касбӣ андешаи мақбулу матлубро баён сохта, системаи кулли андешаҳо дар алоқамандии он бо тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа тасвир намояд. Инсон, мақом ва таъйиноти он, озодию масъулият, ҳифзи ҳаёту сихатӣ, дарду азият ва хушию нишоту рӯҳбаландии ӯ мавзӯи ҳамешагии фалсафагӯӣ аст ва таълими фалсафии мухталифи фалсафа низ дар робита ба ҳамин матлаб дарс дода мешавад.

Тибқи талаботи стандарти давлатӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон таълими фалсафа омӯзиши чунин мавзӯ, масъала ва масъалагузориҳо дар бар мегирад: нақши фалсафа дар ҳаёти шахс ва системаи фарҳанг; метод ва вазифаҳои фалсафа; марҳилаҳои таърихӣ

рушди фалсафа ва мундариҷаи назариявии чараёнҳои фалсафӣ; муносибати инсон ба олам ва ҷойгоҳи инсон дар олам; табиати инсон ва маънии ҳаёти ӯ; тасаввури динӣ, фалсафӣ ва илмӣ олам; маърифат, имконият ва ҳудудҳои он; дониш ва эътиқод; нақши эҳсос, ақл ва амалияю фаъолияти ҷамъиятӣ дар омӯзиши ҳастӣ ва инсон; илм шакли олии фарҳанг; ҷомеа ва қонунҳои инкишофи он; гуногунии фарҳангҳо, тамаддунҳо ва таҷрибаи иҷтимоии инсоният; Шарқ, Ғарб ва Тоҷикистон дар раванди гуфтугӯии тамаддунҳо; ташаккули шахс ва хосиятҳои шуури инсон; масъалаҳои озодӣ ва масъулияти инсон дар олами иттилоотӣ ва пешрафти технологияи ҷомеаи постиндустриалӣ; мушкилот ва дурнамои рушди тамаддуни муосир; инсон дар рӯ ба рӯии мушкилоти глобалӣ ва ғ.

Дар чараёни омӯзиши фалсафа донишҷӯ чунин сифатҳои баланди маънавию соҳиб хоҳад шуд: тафаккури интиқодӣ, эҳсоси ҳузури бошарафи ӯ дар коллектив, малакаи дурбинӣ ва дарки ояндабинию эҳсоси маърифати оқибатнигарой, ташаккули хислату характери шахсӣ аз қабилӣ мустақилият, ташкилотчигӣ, ҳадафдарккунӣ, посдорӣ ва азиз донишҷӯи умр, баҳрабардорӣ аз зиндагӣ, азхуд намудани арзишҳои мумтози ҷаҳонӣ миллӣ, ташаккули қобилият ва тақомули тафаккури креативӣ (эҷодӣ), илмӣ амалӣ ва ақлию таҷрибаӣ.

Дар рафти таълими фалсафа табибу технологи оянда, донишҷӯи ҳуқуқшинос, ҷамъиятшиносу табиатшинос мушкилоти рӯзмарраи ҳаётии хеш, асрори инкишофи фарҳангӣ тамаддунии инсоният, таърихи афкори иҷтимоӣ фалсафӣ ва масъалаҳои глобалии ҷаҳони муосирро бояд маърифат созад. Фалсафа манзараи кулли оламро тавассути афкори системавӣ пешниҳод намуда, дар чараёни маърифати донишҷӯи фалсафӣ донишҷӯ аз маҳдудияти таҳассусии худ берун шуда, дар татбиқи минбаъдаи донишҷӯи таҳассусӣ дармондагии ҷузъиро рафъ мекунад.

Барномаи таълимӣ ҳамчун дастур ба гурӯҳҳои пешниҳод мегардад, ки дар шароити низоми кредитии таҳсилот фанни фалсафаро меомӯзанд.

Дар дастур оид ба гузаронидани машғулиятҳои аудитории лексионӣ-назариявӣ, машғулиятҳои аудитории амалӣ ва корҳои мустақилонаи донишҷӯён тавсияҳо дода шудаанд.

Барнома қисматҳои асосии фанни фалсафаи ҷаҳонӣ – таърихи фалсафа, онтология ва гносеология, антропология,

чараёнҳои фалсафаи муосир ва фалсафаи иҷтимоиро бо тариқи мухтасар дар бар гирифтаст ва барои донишҷӯёни ҳамаи таҳассусҳо тавсия карда мешавад.

Вазни асосии таълим ба машғулиятҳои лексионӣ (72 соат), яъне фаъолияти устод баҳшида шуда, дар қисмати машғулиятҳои семинарӣ (амалӣ) ва қорҳои мустақилонаи донишҷӯён (КМД) ҳуди донишҷӯён илмомӯзӣ менамоянд. Вобаста ба омӯзиши мавзӯҳои адабиёти зарурӣ барои донишҷӯён тавсия шудааст.

Дар алоқамандӣ ба мавзӯҳои лексионӣ ва машғулияти семинарӣ-амалӣ саволҳо пешниҳод гардидааст. Устодон вобаста ба салоҳдиди ҳеш дар доираи 24 соати нақшаи семинарӣ метавонанд онҳоро мустақилона интиҳоб намуда, вобаста ба таҳассуси касбии донишҷӯён масъалаҳои ҳосилфалсафиро ба миён гузоранд. Устод дар интиҳоби мавзӯҳои пешниҳодгардида, албатта, дар доираи риояи талаботи омӯзиши мавзӯҳои фалсафӣ, озодии академӣ дорад.

Барномаи пешниҳодгардида хусусияти озмоишӣ дошта, дар сурати пазируфтани ва қабул шудани он дар заминаи он китоби дарсӣ таълиф мегардад.

НАҚШАИ ТАҚВИМӢ-МАВЗӢИИ ТАЪЛИМИ ФАННИ ФАЛСАФА

Микдори умумии кредитҳо – 5 (120 соат)

Машгулиятҳои лексионӣ-назариявӣ – 3 кредит (72 соат)

Машгулиятҳои амалӣ – 1 кредит (24 соат)

Корҳои мустақилонаи донишҷӯён – 1 кредит (24 соат)

№	НОМГӢИ МАВЗӢӢ	Соатҳо барои машгулиятҳои лексионӣ-назариявӣ	Соатҳо барои машгулиятҳои амалӣ	Соатҳо барои (корҳои мустақилонаи донишҷӯён)
1	Фалсафа, доираи масъалаҳо ва нақши он дар ҷомеа	2		
	Предмет ва объекти донишҳои фалсафӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
2	Фалсафа дар Ҳинди бостонӣ ва Чини қадим	1		
3	Фалсафаи бостонии тоҷику форс	1		
4	Фалсафаи Юнони атиқа	2		
	Тавсифи умумии таълимотҳои фалсафии Ҳинду Чини қадим, Форси бостон ва Юнони атиқа		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
5	Фалсафаи асримиёнагии аврупоӣ	1		
6	Фалсафаи асримиёнагии Шарқи исломӣ	2		
	Принсипҳо ва назарияҳои фалсафию динии машшоӣ ва калом		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
7	Фалсафаи давраи Эҳё	1		
8	Фалсафаи Замони нав (асри XVII-XVIII)	1		
9	Фалсафаи маорифпарварии фаронсавӣ	1		
	Мақоми фалсафа ва илм дар фарҳанги аврупоӣи Замони нав		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
10	Фалсафаи классикии олмонӣ	1		

11	Фалсафаи марксистӣ	1		
12	Фалсафаи рус (асрҳои XVIII- XIX)	1		
	Хусусияти хоси фалсафаи классикии олмонӣ. Таҳаввули фалсафаи марксистӣ дар қарни XX		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
13	Самтҳо ва хусусиятҳои асосии фалсафаи муосир	1		
14	Иррационализм. Фалсафаи ҳаёт. Прагматизм	1		
15	Экзистенциализм. Психоанализм. Неотомизм	1		
	Тавзеҳи умумӣ ва мундариҷаи назариявии ҷараёнҳои асосии фалсафаи муосир		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
16	Неокантизм: илм таҷассуми хирад ва шакли олии фарҳанг	1		
17	Неопозитивизм. Постпозитивизм	1		
18	Феноменология. Герменевтика	1		
19	Структурализм. Постструктурализм. Постмодернизм	1		
20	Фалсафаи муосири тоҷик	1		
	Доираи масъалаҳои фалсафаи ғайриклассикӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
21	Онтология – таълимот дар бораи ҳастӣ	1		
	Фаҳмиши материалистӣ ва идеалистии ҳастӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
22	Ҳосиятҳои бунёдии ҳастӣ	2		
	Материя ҳамчун категорияи асосии онтология		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
23	Консепсияи диалектикий инқишоф	1		
24	Равандҳои синергетикий воқеият	1		
25	Масъалаи шуур дар фалсафа	2		
	Равишҳои мухталифи илмию фалсафӣ доир ба моҳияту ҳосияти шуур		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
26	Гносеология – таълимот дар бораи маърифат	2		
27	Назарияҳои ҳақиқат	1		
	Субъект ва объекти маърифат. Масъалаи ҳақиқат дар фалсафа ва илм		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
28	Хусусияти маърифати илмӣ.	1		
29	Методологияи тадқиқоти илмӣ	1		
	Методҳои маърифати илмӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
30	Инсон шакли махсуси ҳастӣ	1		
31	Масъалаи инсон дар фалсафа. Антропосоцио-	2		

	генез			
32	Таносуби хусусиятҳои биологӣ ва иҷтимоӣ дар инсон	1		
33	Инсон ва ғаъолияти ҳаётии ӯ	1		
34	Озодӣ дар низоми нерӯҳои моҳиятии инсон. Маъноӣ ҳаёт	1		
	Моҳияти иҷтимоӣ-фарҳангии инсон дар таълимотҳои инсоншиносӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
35	Предмет ва методҳои фалсафаи иҷтимоӣ	1		
36	Чамбият ҳамчун низоми худинкишофёбанда	1		
37	Антропологияи иҷтимоӣ	1		
	Чамбият ҳамчун низоми робита ва муносибатҳои одамон		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
38	Чамбият ва табиат. Диалектикаи робитаи байниҳамдигарии онҳо	2		
	Воқеияти иҷтимоӣ ва таҳқиқи он дар фалсафа		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
39	Соҳаҳои асосии ҳаёти чамбият. Соҳаи иқтисодӣ – соҳаи асосии ҳаёти чамбият	2		
	Тарзи истеҳсолоти чамбиятӣ. Тақсими чамбиятии меҳнат		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
40	Соҳтори иҷтимоии чамбият	2		
	Ҳаёти иҷтимоӣ – соҳаи ҳастии умумиятҳои таърихии одамон		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
41	Ҳаёти сиёсии чамбият	1		
	Давлати ҳуқуқбунёд. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиқлолияти давлатӣ ва таъмини ҳаёти ошоштаи мардуми кишвар		1	
42	Ҳаёти маънавии чамбият	1		
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
43	Таърих ва фалсафаи таърих	1		
44	Субъект ва қувваҳои пешбарандаи таърих	1		
45	Ҷомеаи постиндустриалӣ ва иттилоотӣ	1		
46	Ҷомеаи шаҳрвандӣ	1		
47	Шуури чамбиятӣ, дараҷа ва шаклҳои он	1		
	Ташаккули назарияҳои чамбияти постиндустриалӣ ва иттилоотӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1

48	Фалсафаи фарҳанг	2		
	Фарҳанг ва ҳаёти маънавии ҷамъият		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
49	Бухрони тамаддуни муосир ва масъалаи бақои мавҷуди инсонӣ	1		
50	Табаддулоти технологӣ. Масъалаҳои фалсафаи техника	1		
	Назарияҳои муосир дар мавзӯи «Гуфтугӯ, алоқамандӣ, муқовимат ва барҳурди тамаддуноҳо»		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
51	Аксиология – фалсафаи арзишҳо	1		
52	Арзишҳои ахлоқии ҷомеа	1		
53	Дин ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ ва ҳамчун шуури ҷамъиятӣ	1		
54	Эстетика – фалсафаи санъат. Дарки эстетикӣ олам	1		
55	Идеология ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ	1		
	Санъат – инъикоси бадеию рамзии олам		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
56	Фалсафаи ҳуқуқ	1		
57	Дурнамои ҷомеаи инсонӣ. Футурология	1		
	Омилҳо ва методҳои ояндабинии иҷтимоӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
58	Глобализатсия – предмети таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ	1		
59	Тоҷикистон дар масири тағйиротҳои бузурги глобалии замони муосир	2		
60	Фалсафа ва ҷаҳони муосир	1		
	Таҳкими хувияти миллӣ ва арзишҳои анъанавии шоиста дар шароити пешрафти тамаддуни техногенӣ		1	
	Мутолиаи мустақилонаи сарчашмаҳо			1
	Ҳамагӣ:	72	24	24

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАННИ ФАЛСАФА

Мавзӯи 1. Фалсафа, доираи масъалаҳо ва нақши он дар ҷомеа

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафа ҳамчун тарзи маърифати олам ва ҳештаншиносии инсон. Заминаҳои иҷтимоӣ-гносеологӣ ташаккули фалсафа. Фалсафа ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ фарҳангӣ. Фалсафа чун методологияи тафаккур. Марҳилаҳои ташаккули фалсафа: кайҳонмарказӣ, худомарказӣ ва инсонмарказӣ. Фалсафа ҳамчун илм. Предмет ва объекти донишҳои фалсафӣ. Мафҳум ва муайянияти фалсафа. Фалсафа – муҳаббат ба ҳикмат. Фалсафа дар ҷодаи омӯзиши қонунҳои умумитарини инкишофи табиат, ҷамъият ва тафаккури инсон. Фалсафа дар роҳи омӯзиши ҷойгоҳи инсон дар олам ва муносибати инсон ба олам. Масъалаи асосӣ ва ё масъалаҳои асосии фалсафа: мувоҳисаи муҳаққиқон. Назарияи материализм ва позитивизм оид ба мақоми фалсафа дар системаи илмҳо. Марҳилаҳои таърихӣ ташаккули фалсафа: давраҳои анъанавӣ, классикӣ ва ғайриклассикӣ. Сохтори донишҳои фалсафӣ: онтология, гносеология, антропология, фалсафаи иҷтимоӣ, аксиология, этика, эстетика, мантик. Типҳои таърихӣ ҷаҳонбинӣ. Фалсафа ва асотир. Фалсафа ва дин. Фалсафа ва санъат. Ташаккули фалсафа ҳамчун ҷаҳонбинии назариявӣ ва ақлгароёна (ратсионалӣ). Таснифи системаҳои фалсафӣ. Материализм ва идеализм – ду ҷараёни асосии фалсафа. Монизм ва дуализм. Скептитсизм. Агноститсизм. Масъалаи метод дар фалсафа. Методи диалектикӣ, метафизикӣ, догматизм, эклектика, герменевтика. Вазифаҳои фалсафа: ҷаҳонбинӣ, методологӣ, назариявӣ фикрӣ, гносеологӣ, иҷтимоӣ, тарбиявӣ гуманитарӣ, танқидӣ, аксиологӣ, ояндабинӣ.

Б. Машгулияти аудиторӣ амалӣ

Масъалаҳо, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Хусусияти маърифати фалсафӣ дар чист?
2. Сохтори донишҳои фалсафӣ чӣ гуна аст?
3. Умумиятҳо ва фарқиятҳои фалсафа аз шаклҳои дигари ҷаҳонбинӣ.
4. Марҳилаҳои таърихӣ инкишофи фалсафа ва хусусияти онҳо.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1990
2. Виндельбанд В. Что такое философия/ Избранное: Дух и история. – М., 1995.
3. Маритен Ж. Философ в мире / Ж. Маритен. – М., 1994.
4. Библиер В.С. Быть философом/Архэ. Вып. 2. – М., 1996
5. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? /Х. Ортега-и-Гассет. – М., 1991.
6. Хайдеггер М. Что такое философия?/ Вопросы философии, 1993, № 8.
7. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб, 1998

Мавзӯи 2. Фалсафа дар Ҳинди бостонӣ ва Чини қадим

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафаи Ҳиндустони бостонӣ. Асоси фарҳангӣ-ҷаҳонбинӣ ва хусусияти хоси фалсафаи Ҳинди бостонӣ. Марҳилаҳои асосии инкишофи фалсафаи Ҳиндустони бостонӣ: давраи ведҳо, давраи эпикӣ ва давраи сутра. Фалсафаи ведҳо. Равияҳои ортодоксалии фалсафаи Ҳиндустони қадим: йога, веданта, вайшешика, нья, миманса ва сакхя. Равияҳои ғайриортодоксалӣ (опозитсионӣ ба ведҳо) дар фалсафаи Ҳиндустони қадим: буддоия, чайнизм ва чорвака-локаята. Масъалаи бақои ҳаёти инсон дар тасаввуротҳои фалсафию тиббии Ҳинди бостон.

Фалсафа дар Чини қадим. Хусусияти хоси фалсафаи Чини қадим, самти ратсионалию прагматикии он. Майли андеша ба сӯйи тавзеҳи ҳаёти ҷомеа ва сарнавишти фардии инсон дар фаҳмиши файласуфон-интеллектуалҳои Чини қадим. Достону муноҷотҳо ва системаи меъёрҳои ҳуқуқӣ чун манбаъ ва асоси назариявии муҳокимарониҳои фалсафӣ дар Чини қадим. Ин ва ян – ҳузури ҳамешагии ду нерӯи мутақобил муқобил ва робитаи мутақобилаи панҷ манобеи хайру накӯ: об, оташ, фулузот, ҷӯб, хок. Тавсифи умумии қадимтарин таълимотҳои фалсафии Чин: даосизм, конфутисионӣ ва легизм.

Мавзӯи 3. Фалсафаи бостонии тоҷику форс

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафаи тоҷик дар аҳди бостон (асрҳои VII ва V т.м). Тавсифи умумии таърихи фалсафаи тоҷик дар аҳди қадим. Хусусиятҳои асосии мактабҳои фалсафӣ ва дигар таълимотҳои динӣ-фалсафӣ. Робитаи мутақобилаи фалсафаи тоҷик ва фалсафаи дигар қавму халқиятҳои олам. Нахустин мактабҳои динӣ-фалсафӣ – зардуштия, монавия ва маздакия.

Арзёбии масъалаи ҳастӣ ва ҷанбаи дуалистӣ доштани он дар таълимоти зардуштия. Мақому манзалати инсон ва масъалаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ дар таълимоти зардуштия. Покию тозагии ҷисм ифодаи равшании рӯҳ ва беҳдинии инсон.

Нақши таълимоти фалсафии зардуштия дар ташаккули инкишофи монавия, маздакия ва ҳикмати ишроқ. Дуализми монавия: нур (ҳолиқи хайр) ва зулмот (ҳолиқи шарр). Ташкил ёфтани олам аз аносири панҷгона – об, оташ, ҳаво, рӯшноӣ ва бод. Ақидаи таносух дар таълимоти Монӣ. Фалсафаи иҷтимоии ҷанбаи зоҳидонадоштаи монавия. Маздакия (асрҳои IV-V мелодӣ) ҳамчун таълимоти мазҳабӣ-фалсафӣ ва шабеҳияти он ба ақоиди Зардушт ва Монӣ. Дуализми маздакия. Тасаввуроти маздакиён дар хусуси бо чор нерӯ – ақл, шуур, ҳофиза ва шодӣ оламро идора кардани Худо. Назариёти иҷтимоии Маздак.

Тамоили материалистии зурвония (асри III-и мелодӣ). Назариёти зурвонӣ доир ба зурвон (замон)-и беканора ҳамчун ҷавҳар. Масъалаи таносуби модда ва рӯҳ аз назари зурвонӣ. Даҳрия: эътирофи қадимияту абадияти олам, худпайдошавӣ ва тақомули олам, сабабияти моддӣ ва инкори худо. Вожаи даҳр. Ҳамрадифии даҳрия бо зурвония. Олами офаранда (афлоку саёраҳо) ва олами офаридашуда (наботот, ҳайвонот ва инсон) аз назари даҳрия. Таълимоти ахлоқии даҳриён. Қаробати назариёти табоӣ ва даҳриён. Абадияти олам, таркибӣ он, офариданашавандагӣ ва тағйирпазирии олам аз назари табоӣ. Тамоили материалистӣ касб кардани табоия.

Мавзӯи 4. Фалсафаи Юнони атиқа

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Тавлид шудани фалсафаи аврупоӣ дар Элладаи қадим. Асрору ҳайратангезии олам ва кунҷковию мароқзоҳирсозии

одам – оғози фалсафаи юнонӣ (Арасту). Заминаҳои таърихӣ-ичтимоӣ ва фарҳангии ташаккули фалсафаи атиқа. Инқилоби фарҳангии асрҳои VIII-VII т.м. Марҳилаҳои асосии фалсафаи атиқа: токлассикӣ, классикӣ (сукротӣ), эллинӣ, римӣ. Кайҳоншиносӣ ва ҳастишиносӣ дар марҳилаи аввали фалсафаи юнонӣ. Файласуфони мактаби Милет. Гераклит – кашшофи зуҳури диалектикаи олам. Таълимоти Пифагор ва пайравони ӯ. Мактаби фалсафии Элея. Хусусияти материализми атомистии Левкипп ва Демокрит. Таълимоти софистҳо. Релятивизм дар таълимоти софистҳо. Субъективият дар баҳогузори, инқори ҳастии обективӣ ва ғ.– хоси фалсафаи софистҳо. Методи «майевтика». Реализми этикаи Сукрот. «Хати Афлотун» дар фалсафаи Юнони атиқа. Таълимот дар бораи эйдосҳо (идеяи чизҳо). Ҳикмати сегонаи Афлотун. Нафси чаҳонӣ ва нафси инсонӣ. Манзараи идеалистии олам. Масъалаи давлат дар таълимоти Афлотун. Моҳияти инсон дар фаҳмиши Афлотун. Тарзи зиндагии солим, қаноатпазирӣ ва муҳтарам донистани муҳити зист – шарти сихатӣ ва дарозумрӣ дар фалсафаи Юнони атиқа. Таъйиноти инсонии созанда ва концепсияи ҳуқуқи табиӣ инсон дар таълимоти Арасту. Таснифоти фалсафа аз ҷониби Арасту. Танқиди идеализми Афлотун. Мақоми давлат дар системаи таълимоти иҷтимоӣ-сиёсии Арасту. Таъсири фалсафаи Арасту ба тамаддуни аврупоӣ ва ба фалсафаи форсу тоҷик. Таълимотҳои равокиён, эпикуреизм, навафлотунӣ ва диг.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Тавсифи умумии таълимотҳои фалсафии Ҳинду Чини қадим, Форси бостон ва Юнони атиқа

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Хусусиятҳои умумии мактабҳои фалсафии Ҳинди бостонӣ.
2. Муқаррароти асосии буддоия. Чаҳонбинии буддоия.
3. Тавсифи умумии қадимтарин таълимотҳои фалсафии Чин
4. Таснифи равияҳои асосии фалсафаи бостонии тоҷику форс.
5. Ҳастишиносӣ ва инсоншиносӣ дар таълимоти зардуштия.
6. Авестошиносӣ дар таълимоти файласуфонӣ Ғарб: Гегел, Нитше ва диг.

7. Нақши фалсафаи бостонии тоҷику форс дар ташаккули фалсафаи халқҳои дигар.
8. Заминаҳои таърихӣ-иҷтимоӣ ва фарҳангии ташаккули фалсафаи атиқа. Инқилоби фарҳангии қарнҳои VIII-VII т.м
9. Марҳилаҳои асосии инқишофи фалсафаи атиқа.
10. Назарияи инсоншиносӣ дар таълимоти файласуфони Юнони атиқа.

В. Кори мустакилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. «Авесто». Пешниҳод ва таҳқиқи Чалили Дӯстхоҳ. Мураттиби матни тоҷикӣ Муаззами Диловар. – Душанбе, 2001.
2. Берунӣ Абурайҳон. «Осор-ул-боқия». – Душанбе, 1990.
3. Афлотун. Ҷумҳур (тарҷ. Ф. Рӯхонӣ. Мухаррир Р.Ваҳоб). – Душанбе. 2011. – 296с.
4. Арасту Поэтика. (Мухаррир Ш. Шучоъ). – Душанбе, Деваштиҷ. 2007. 170с.
5. Платон. Пир. – Сочинения. – Т.2. – М., 1970
6. Аристотель. Вторая аналитика. Сочинения. – Т.2. – М., 1978.
7. Конфуций. – М., 1996. (Антология гуманной педагогики).
8. Бхагаватгита. – М., 1990.

Мавзӯи 5. Фалсафаи асримиёнагии аврупоӣ

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Таъйинот ва вазифаҳои фалсафа дар фарҳанги асримиёнагии аврупоӣ. Таъсири фалсафаи атиқа ба фалсафаи асримиёнагӣ. Принсипҳои муҳимтарини фалсафа ва илоҳиёти асримиёнагӣ: худомарказӣ, креатсионизм, провиденсиализм, персонализм ва ревелатсионизм. Марҳилаҳои таърихии ташаккули фалсафаи асримиёнагии аврупоӣ. Догмаҳои асосии фалсафаи теологияи асримиёнагӣ. Таносуби ақл ва эътиқод дар анъанаи фалсафии асримиёнагӣ (Тертуллиан, Августин, Абеляр). Мубоҳисаҳо доир ба табиат ва моҳияти универсалияҳо (мафҳумҳои кулл): номинализм, реализм, концептуализм. Фалсафаи схоластикӣ: ба низомии муайян ворид сохтани он аз ҷониби Фомаи Аквинӣ. Инсон – тимсол ва шабеҳи Худо. Озодии ирода дар схоластикаи асримиёнагӣ. Этикаи масеҳият. Масъалаи таносуби рӯҳ ва ҷисм. Бухрони ҷаҳонбинии масеҳӣ ва таназзулу

илҳоди калисо. Фарқияти идеяҳои православия, католицизм, протестантизм. Фалсафа дар Византия (Рум), асрҳои IV-XV. Фаҳмиши ақиқати илм дар фалсафаи Византия. Андешаҳои рационалию догматикӣ ва ирфонӣ эитикӣ ҳамчун таҷассуми афкори теологӣ-фалсафӣ. Тавзеҳи доғмаҳои масеҳӣ аз маҷмаи навафлотунӣ. Ареопагитикҳо. Назарияи дуалистии боғомилҳо. Мунозираи номиналистон ва реалистон дар фалсафаи Византия. Масъалаи маърифат дар назарияи исихазм. Андешаҳои рационалистии варлаамитҳо.

Мавзӯи 6. Фалсафаи асримиёнагии Шарқи исломӣ

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафаи асҳоби ҳаюло (Эроншаҳрӣ, Ибни Ровандӣ, Абӯбақри Розӣ). Эътирофи азалияту абадияти ҳаюло, макон ва замон аз ҷониби намоёндагони фалсафаи асҳоби ҳаюло. Назарияи маърифати Абӯбақри Розӣ ва ҳислати хирадгарой доштани он. Таълимоти ахлоқии Абӯбақри Розӣ.

Фалсафаи машшоъ. Принсипҳои асосии фалсафаи машшоъ: судурият, сабабият, қадим ва абадияти олам, модда ва сурат, нафсу тан. Шинохтатарин намоёндагони фалсафаи машшоъ: Абӯнасири Форобӣ, Ибни Сино, Насириддини Тӯсӣ, Ибни Рушд. Назарияи судури Форобӣ. Назарияи маърифати Форобӣ. Масоили ҳикмати ахлоқӣ ва иҷтимоӣ аз назари Форобӣ. Ибни Сино: ҷиҳати дар замон вучуд доштани сабабу натиҷа. Эътирофи робитаи модда, ҳаракат ва замон; қадим, азалий ва абадӣ донишмандони онҳо. Сино доир ба ҷавҳари мустақил будани шакл дар баробари модда. Робитаи дониши ақлию ҳиссӣ дар ҷараёни маърифат аз назари Сино. Мантиқи шаклии Сино. Ақидаҳои иҷтимоии Сино. Фалсафаи тиббии Ибни Сино.

Насируддини Тӯсӣ: эътирофи ҳаёти объективии олами зухурот; қадимияти Худо ва табиат чун таносуби сабабу натиҷа; эътирофи ҷавҳари моддӣ ва ҷавҳари рӯҳонӣ. Зинаҳои нафси олам дар таълимоти машшоъ. Инъикос (иртисом) – принсипи асосии назарияи маърифати машшоъ. Таълимоти Тӯсӣ оид ба фаноӣ нафси наботию ҳайвонӣ. Назарияи маърифат ва назарияи ахлоқию иҷтимоии Тӯсӣ.

Калом. Калом ҳамчун ҳикмати динӣ ислом. Калом – пуш-тибонӣ аз ислом ва рафъи ихтилоф дар он. Масъалаи азалий ё офарида шудани олам, зоту сифатҳои Худо, нубувват ва ҷазою сазои охират, ҷавҳар ва араз, ҳаракат ва сукунат, халло ва зар-

рот – мавзӯи баҳс дар фалсафаи калом. Зоҳир-ул-калом ва дақиқ-ул-калом – масоили ақоиди исломӣ ва фалсафаи табиат. Ақлу мантиқ – васоили шинохти фалсафӣ дар калом.

Масъалаи ҷабр ва ихтиёр, сарнавишту тақдир, худуди иродаи башар ва ҳадди тобеияти он ба иродаи илоҳӣ, аъмоли инсон (амали халқ ва эҷод, амали иктисоб), истифодаи нақди мантиқ ва истидлоли ақл – мавзӯи мубоҳисаи байни мӯътазилия ва ашъария.

Маъруфттарин намояндагони *муътазилия*: Восил ибни Ато, Абул Ҳузайл-ал-Аллоф, Муҳаммад ибни Исҳоқ, Абу Исҳоқ ан-Наззом, Ато ибни Ясар, Ҳишоми Даствоӣ ва ғ. Аркони панҷгонаи мӯътазилия. Густариши таълимоти мӯътазилия дар кишварҳои мусулмонӣ ва нақши он дар афкори фалсафии минбаъда. Тамоюлотии хирадгароёнаи мӯътазилия. *Ашъария* ва намояндагони шинохтаи каломи ашъарӣ: Абдулҳасан Алӣ ибни Исмоили Ашъарӣ, Абумансури Мотридӣ, Абубакри Боқилонӣ, Абуисҳоқи Асфароинӣ, Абдулқоҳир бинни Тоҳири Бағдодӣ, Имом-ул-Ҳарамайн, Имом Муҳаммади Ғазолӣ, Абдулқарими Шаҳристонӣ ва дигарон.

Фалсафаи Муҳаммади Ғазолӣ. Инкори назарияи машшоии азалияту абадияти олам аз тарафи Ғазолӣ. Таълимоти тасаввуфии эътидолро вусъат бахшидани Ғазолӣ. Фаҳриддин Розӣ оид ба офариниши олам. Назарияи ӯ дар хусуси таносуби нафсу тан, рӯҳиёту моддиёт. Мавқеъгирии Розӣ дар масъалаҳои гносеологӣ.

Тасаввуф (нимаи дуҷуми асри VIII - ибтидои асри IX). Назарияи тавҳид дар тасаввуф. Худо ва табиат- як ҷавҳар ва як асли воҳид дар тасаввуф. Зинаҳои маърифат ба мақоми дил ва ишқу завқи ирфонӣ: илмул-яқин, айнул-яқин ва ҳаққул-яқин. Ҳасани Басрӣ, Зуннуни Мисрӣ, Мансури Ҳаллоҷ, Боязиди Бастомӣ, Саной, Аттор, Ҷалолиддини Балхӣ. Таълимоти тасаввуфӣ дар бораи инсон: тарғиби зӯҳд-гӯшанишиниву тарки дунё, шикастанафсӣ, зиндагии фақирона, сабру қаноатпазирӣ, дурӣ чустан аз ташвишҳои ҳаёт, инкори ёрии моддии ҳокимон аз ҷониби мутасаввифон ва ғ. Мақоми тасаввуф дар ҷаҳони исломии қарни XX ва аввали асри XXI: заиф гардидани пояҳои тасаввуф, тарғиби бозгашт ба ибтидои ислом.

Исмоилия. Худованд – мабдаи ягонаи ҳаводиси мутаадии олам, «ал-Ғайбут-Таоло». Яъқуби Сичистонӣ, Ҳамидуддини Кирмонӣ, Абӯхотаи Розӣ, Носири Хусрав. Назарияи таъвил

(герменевтика)-и Кирмонӣ. Таълимоти мазҳабӣ-фалсафии исмоилия оид ба ҳастӣ.

Фалсафаи Ихвон-ус-сафо (Бародарони пок). Усули фалсафии онҳо доир ба ҷаҳон чун ҳақиқати воҳид, табақоти олам, назарияи маърифат ва масоили ахлоқию иҷтимоӣ.

Фалсафаи широқ (асри VII). (Шаҳобиддини Сӯҳравардӣ, Садриддини Шерозӣ). Моҳияти ҳикмати ишроқ. Ишроқ ҳамчун таҷаллии ботинӣ (ваҳӣ), манбаи ҳақиқат; сарчашма ва нерӯи ҳамагуна ҳастӣ – нуруланвор.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Принсипҳои назарияи фалсафию динии машшоия ва калом

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинари муҳокима мешаванд:

1. Ҳастишиносӣ, инсоншиносӣ ва назарияи маърифат дар фалсафаи аҳли ҳаюло.

2. Принсипҳои асосии фалсафаи машшоия.

3. Назарияи маърифат ва идеяи ахлоқ дар таълимоти файласуфони мактаби машшоияи Шарқ.

4. Мақоми А.Фаробӣ, Ибни Сино ва Ибни Рушд дар таҷалли фалсафаи ҷаҳонӣ.

5. Калом ҳамчун ҳикмати дини ислом.

6. Назарияи таҳдид ва зинаҳои маърифат дар тасаввуф. Мақоми тасаввуф дар ҷаҳони ислом.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Абӯали ибни Сино «Тадбири манзил» // Асарҳои мунтахаб. Қ.2. – Душанбе, «Ирфон», 1983.

2. Ғазолӣ Муҳаммад. Таҳофут-ул-фалосифа. – Душанбе. Ирфон. 2000.

3. Ғазолӣ Муҳаммад. Насихат-ул-мулук. – Душанбе. Ирфон. 2011.

4. Ғазолӣ Муҳаммад. Эҳё-ул-ули-уд-дин. – Душанбе. Эр-граф. 2008.

5. Августин Блаженный. – М., 2002. (Антологияи гуманноӣ педагогикӣ)

6. Ансельм Кентерберийский. Сочинения. – М., 1995.

7. Бозций. «Утешение философия» и другие трактаты. – М., 1990.

Мавзӯи 7. Фалсафаи давраи Эҳё

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Самтҳои асосии фалсафаи ин давра: гуманистӣ, натурфалсафа, ислохотхоҳӣ, сиёсӣ, навафлотунӣ, сотсиализми утопиявӣ. Таъйиноти бузургӣ ва нерӯмандии инсон дар таълимотҳои замони Эҳё (Данте, Петрарка, Лоренсо Валли, Эразми Роттердамӣ). Идеҳои айнияти микро ва макроолам дар фалсафаи навафлотуниҳои замони Эҳё (Пико дела Мирандола, Николай Кузанский). Инкилоби илмӣ коперниканӣ дар тасвири манзараи олам ва инкишофи амсилаи гелиосентрии Олам (Коперник, Кеплер). Ҷ.Бруно – вассофи дигаргуниҳои бузурги иҷтимоию-иктисодӣ, мунаққиди доғмаҳои калисоӣ ва имтиёзи феодалону рӯҳониён, мубаллиғи фаёли назарияи заминмехварӣ, қурбонии суди инквизитсия. Фалсафаи ислохотгароёнаи М.Лютер, Ж.Калвин ва Т.Мюнсер. Фалсафаи сиёсии Н.Макиавелли. Идеали озодӣ, баробарӣ ва бародарӣ дар афкори иҷтимоию сиёсии давраи Эҳё. Т.Мор ва Т.Кампанелла.

Мавзӯи 8. Фалсафаи Замони нав (асри XVII-XVIII)

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Инкилоби илмӣ ва фалсафаи асри XVII. Таъйиноти фалсафа дар фарҳанги аврупоии Замони нав. Ташаккули фалсафаи аврупоии Замони нав дар фазои инкишофи босуръати истехсолоти саноатӣ ва навоариҳои илмию техникӣ. Фалсафа ҳамчун методологияи илм. Инкишофи табиатшиносӣ ва масъалаи метод дар фалсафа. Дедуксия – методи илмӣ Декарт. Ратсионализм ва эмпиризм ҳамчун ҷараёнҳои фалсафӣ. Ратсионализм ва дуализми Декарт. Хирад далели боэътимоди дониш: «Ман фикр мекунам, пас ман вучуд дорам». Идеҳои фитрӣ – дониш ё аксиомаҳои боэътимод, яқин ва ба далел эҳтиёчнадошта дар системаи таълимоти фалсафии Рене Декарт. Ф.Бэкон – бунёдгузори равияи эмпиризм дар фалсафа. Индуксия ҳамчун методи асосии маърифати эмпирикӣ. Фалсафаи Б.Спиноза: назарияи «ҷавҳари воҳид», се зинаи маърифат, масъалаи озодӣ ва зарурат. Муқаррароти асосии фалсафаи Ҷ.Локк. Идеҳои тақсимо-ти ҳокимият. Назарияи «Тахтаи тоза»-и Ҷ.Локк чун таъкиди нақши таҷриба дар ташаккули инсон. Маърифати ҳиссӣ дар таълимоти гносеологияи Т.Гоббс. Масъалаи тартиботи ҷамъиятӣ ва назарияи давлат. Идеҳои муоҳидаи ҷамъиятӣ дар «Левия-

фан»-и Т.Гоббс. Монадалогияи Лейбнитс. Гносеологияи Лейбнитс. Дониши инсонӣ чун тасвири мухталифи идеяҳо ё муроқибаи инсонӣ дар фалсафаи Ч.Беркли. Ташаккули ғояи идеализми субъективӣ дар фалсафаи Ч.Беркли ва Д.Юм.

Мавзӯи 9. Фалсафаи маорифпарварии фаронсавӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Асоси иҷтимоӣ-таърихӣ ва ҷаҳонбинии фалсафаи марҳилаи Маорифпарварӣ. Фалсафаи фаронсавии асри XIII зуҳури классикии афкори Маорифпарварӣ. Арзиши гуманистии маорифпарварии фаронсавӣ: эътирофи ҳуқуқи инсон ба озодӣ, эътимод ба хиради инсонӣ дар ҷодаи тарбия ва таълим. Принсипи мухторияти хирад ва танқиди таассуб. Идеия пешрафт дар концепсияи иҷтимоию сиёсии Волтер. Мувофиқати байни одамон – асоси ҳама гуна ҳокимияти қонунӣ: Ж.Ж.Руссо. Мувофиқати манфиати фард ва ҷомеа дар назарияи давлати идеалии Ш.Л.Монтеске. Назарияи детерминизми ҷуғрофӣ ва таълимот дар бораи тақсимои ҳокимият. Маърифати ҳиссӣ (сенсуализм) дар гносеологияи Кондиляк. Материализм ва атеизми Ж.Ламетри. Эҳсосият ва ҳаракат чун ҳосияти куллии материя дар монизми материалистии Д.Дидро. Ислоҳоти ҳаёти иҷтимоӣ тавассути қонунҳои муддавом, мутасил ва ноаён: К.Гелветсий. П.Голбах – муназзамсозандаи идеяҳои материалистӣ ва атеистии замони Маорифпарварӣ. Сотсиализми утопиявии фаронсавӣ (Ф.Бабёф, К.Сен-Симон, Ш.Фуре).

Б. Машгулияти аудиториӣ амалӣ

Мақоми фалсафа ва илм дар фарҳанги аврупоии Замони нав
Масъалаҳои метод дар машгулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Инқилоби илмӣ асри XVII-XVIII ва ташаккули фалсафаи Замони нав.
2. Масъалаи метод дар фалсафа. Индуксия, дедуксия, ратсионализм, эмпиризм.
3. Назарияи «ҷавҳари воҳид» ва масъалаи озодию зарурат дар таълимоти Б.Спиноза.
4. Масъалаи назарияи давлат ва тақсимои ҳокимият дар фалсафаи Замони нав.
5. Заминаҳои иҷтимоӣ-таърихӣ ва ҷаҳонбинии фалсафаи Маорифпарварӣ.

6. Майл ба илм, атеизм, афзалияти донишҳои илмӣ, эътибори арзишҳои гуманистӣ принципҳои асосии фалсафаи Маорифпарварӣ.

7. Таълимоти Ш.Монтескё дар бораи тақсимоти ҳокимият.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Мор Т. Утопия. – М., 1978.
2. Бруно Дж. Философские диалоги. – М., 2000.
3. Данте. Божественная комедия. М., 1967.
4. Петрарка Ф. О средствах против всякой фортуны // Итальянский гуманизм эпохи Возрождения. Ч. 1. – Саратов, 1988.
5. Бэкон Ф. Новый Органон// Бэкон Ф. Соч.: В 2-х тт. Т.2. – М., 1978.
6. Вольтер Ф. Философские сочинения. – М., 1988.
7. Декарт Р. Первоначала философии // Декарт Р. Соч.: В 2-х тт. Т.1. – М., 1989.
8. Локк Дж. – М., 2000. (Антология гуманной педагогики)
9. Юм Д. Сочинения: в 2 т. – М., 1996.
10. Монтескье Ш. Л. О духе законов. – М., 1999.
11. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. – М., 1998.

Мавзӯи 10. Фалсафаи классикии олмонӣ

А. Маиғулияти лексионӣ-назариявӣ

Заминаҳои таърихии фалсафаи классикии олмонӣ. Хусусиятҳои фарқкунандаи фалсафаи классикии олмонӣ. Таъсири андешаҳои маърифатпарварони фаронсавай, марҳилаи тарҷумаи адабиёти фалсафӣ ва эҷоди муҳити мувофиқ барои ташаққули фалсафаи классикии олмонӣ. Фалсафаи танқидӣ ва идеализми трансценденталии И.Кант. Гносеология ва агностисизми Кант. Таҳқиқи қобилиятҳои маърифатии инсон. Шаклҳои априории эҳсос ва категорияҳои априории фаросат (фаҳм). Антиномияи хирад. Қонуни ахлоқӣ. Императиви категориалӣ. Андешаҳои иҷтимоӣ ва сиёсии И.Кант. Илмшиносии И.Фихте. Таълимоти идеализми субъективии Фихте. Се муқаррароти фалсафаи назариявии Фихте ва методи антитетикӣ. Этикаи Фихте. Натурфалсафаи Ф.Шеллинг. Моҳияти идеализми трансценденталии Ф.Шеллинг. Фалсафаи Гегел. Айнияти ҳастӣ ва тафаккур. Идеяи мутлақ. Бегонашавӣ – мафҳуми онтологияи фалсафаи Гегел. Саҳми Гегел дар таҳияи консепсияи

диалектика. Инкишоф: тезис, антитезис, синтез. Табиат ҳамчун шакли дигари хастии идея. Таснифи навъҳои рӯҳ. Таърих ҳамчун худтатбиқшавии рӯҳи мутлак. Ақидаҳои иҷтимоӣ бо сӯи Гегел. Мақоми фарҳанги ориёӣ дар «Фалсафаи таърих»-и Гегел. Нақш ва мақоми Гегел дар фалсафаи умумичаҳонӣ. Фалсафаи Л.Фейербах. Танқиди идеализми классикии олмонӣ. Хусусиятҳои асосии материализми антропологии Л.Фейербах. Инсон ҳамчун ягонагии материалиёт ва идеалиёт. Масъалаи Худо ва дин дар фалсафаи Фейербах. Маърифатшиносии Л.Фейербах. Андешаҳои иҷтимоӣ-сӯи Фейербах. Фалсафаи материалистони вулгарии олмонӣ: Л.Бюхнер, Я.Молешотт, К.Фохт.

Мавзӯи 11. Фалсафаи марксистӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Заминаҳои пайдоиши марксизм. Қисмҳои таркибии марксизм. Предмет ва методи фалсафа дар фаҳмиши К.Маркс. К.Маркс ва Ф.Энгелс – эҷодкунандагони материализми таърихӣ ва диалектикӣ. Моҳияти фаҳмиши материалистии таърих. Истеҳсолот ва тақрористеҳсолкунии неъматҳои моддӣ – асоси ҳаёти ҷомеа. Диалектикаи қувваҳои истеҳсолкунанда ва муносибатҳои истеҳсолӣ. Назарияи форматсияҳои ҷамъиятӣ-иқтисодӣ. Гуманизм ва танқиди бегонашавӣ дар мероси фалсафии Маркс. Танқиди назари натуралистӣ ва зиддитаърихии материализми гузашта оид ба инсон ҷомеа. Моҳияти инсон ҳамчун маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятӣ. Асари Ф.Энгелс «Диалектикаи табиат». Материализми диалектикӣ доир ба материя, дувумин будани шуури инсон. Ҳаракат – тарзи мавҷудияти материя ва фазою вақт чун шакли умумии ҳастӣ ва чун атрибути материя дар материализми диалектикӣ. Назарияи инъикос ва характери эҷодӣ доштани тафаккур. Амалия ҳамчун меъёри ҳақиқат дар фалсафаи марксистӣ. Пайравони марксизм. Мувоҳидаҳо дар охири асри XIX ва ибтидои асри XX оид ба фаҳмиши моҳияти марксизм. Неомарксизм. Таҳаввули фалсафаи марксистӣ дар асри XX.

Мавзӯи 12. Фалсафаи рус

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафаи рус дар асрҳои XVIII-XIX. Аняна, масъалаҳо ва равишҳои асосии фалсафаи рус. Заминаҳои назариявии ташаккули тафаккури фалсафӣ дар Русия. Ташаккули анянаи

Маорифпарварӣ дар ақидаҳои фалсафии М.В.Ломоносов ва А.Радишев. Фалсафа ва радикализи сиёсӣ дар Русия. Масъалаи рушди Русия дар фалсафаи демократҳои инқилобҳои рус (Белинский, Гертсен, Чернишевский): назарияи сотсиализми деҳқонӣ, ҷамоавӣ, атеистӣ; идеяи ягонагии табиатшиносӣ ва фалсафа дар фалсафаи сотсиал-демократҳо; нақши методологии фалсафа; материализми антропологии Чернишевский. Услуби фалсафаи П.Чаадаев. Ғарбгароён ва славянофилҳо. Гуманизм, ҳуқуқ ва озодихоии инсон ҳамчун идеали фалсафии «ғарбгароён». Ҷаҳонбинии «славянофилҳо». Г.Плеханов паҳнкунандаи марксизм дар Русия. Тараннуми идеяи санъати воло, танқиди формализм ва ирфон дар андешаҳои фалсафӣ ва эстетикӣ ӯ. Фалсафаи анархизм: Бакунин ва Кропоткин. Панморшизми Л.Н. Толстой. Саҳми В.И.Ленин дар табиғу инкишофи фалсафаи марксистӣ: «Материализм ва эмпириокритицизм», «Дафтарҳои фалсафӣ», «Давлат ва инқилоб». Принсипи объективатсия ва принсипи «афзалияти озодӣ дар баробари ҳастӣ»-и Н.Бердяев. Тамоили илмӣ-табиатшиносӣ ва динӣ дар фалсафаи кайҳоншиносии рус. Фалсафаи «воҳидияти кулл»: В.Соловёв, П.Флоренский. Марҳилаҳои ташаккули фалсафаи шӯравӣ. Характери доғматиқӣ пайдо кардани фалсафаи марксистӣ, аз байн рафтани хусусияти танқидӣ-эҷодии он. Табаддулот дар фалсафа аз диди тафаккури нав.

Б. Маишулияти аудитори амалӣ

Хусусияти хос ва дастоварди фалсафаи классикии олмонӣ.

Таҳаввули фалсафаи марксистӣ дар қарни XX

Масъалаҳое, кидар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. И. Кант – бунёдгузори фалсафаи классикии олмонӣ.
2. Масъалаи таъйиноти инсон, қонуни ахлоқӣ ва принсипи қарзи инсонӣ дар таълимоти И.Кант.
3. Фалсафа ва илмшиносии И.Фихте.
4. Натурфалсафа ва идеализми Ф.Шеллинг.
5. Зиддият ҳамчун принсипи инкишофи идеяи мутлақ дар назарияи идеализми объективии Г.Гегел.
6. Гегел ҳамчун асосгузори методи диалектиқӣ.
7. Масъалаи ҳуқуқ ва назарияи ҷомеаи шахрвандӣ дар фалсафаи Гегел.
8. Антропологияи материалистии Л.Фейербах.

9. К.Маркс ва Ф.Энгелс – эҷодкунандагони материализми диалектикӣ ва таърихӣ.

10. Моҳияти фаҳмиши материалистии таърих.

11. Назарияи маърифати марксизм.

12. Концепсияи бегонашавӣ дар таълимоти К.Маркс.

13. Мувоҳидаҳои доир ба моҳият ва сарнавишти таърихии таълимоти К.Маркс дар охири қарни XX ва аввали XXI.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Кант И. Критика чистого разума. – М., 1994.

2. Фихте И.Г. О достоинстве человека // Соч.: В 2-х тт. Т.1.

3. Шеллинг В.Й. Система трансцендентального идеализма // Соч.: в 2-х тт. Т. 1. – М., 1987.

4. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1 – 3. – М., 1974

5. К.Маркс. Ф.Энгелс. Асарҳои мунтахаб. Ҷилди 1 ва 2. – Душанбе, 1958.

6. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т.42.

7. Русская философия: Словарь/ Под ред. М. А. Маслина. – М., 1995.

Мавзӯи 13. Самтҳо ва хусусиятҳои асосии фалсафаи муосир

А. Маиғулияти лексионӣ- назариявӣ

Ҷиҳатҳои характерноки фалсафаи классикӣ ва фалсафаи ғайриклассикӣ. Ҷомеаи индустриалӣ ва инъикоси он дар фалсафа. Шикасти парадигмаи фалсафаи классикӣ ва оғози анъанани навӣ фалсафагӯӣ. Системаи фалсафии Гегел – объекти асосии нақди фалсафӣ. Ҷудой дар фалсафаи Ғарб: мақоми аввалияи «хирад» ва ё «нигоҳи дил». Принципи асосии фалсафаи ғайриклассикӣ: олам дар бунёди ҳеш пурэҳтиросу шавқангезу беназму суббот аст, на ақлгароёнаю тобеъи мантиқ. Иратсионизм муқобили ратсионизм.

Тавзеҳи умумӣ ва мундариҷаи назариявии ҷараёнҳои асосии фалсафаи муосир. Хусусияти фарқкунандаи фалсафаи муосир. Андешаҳои таҳаммулпазирона ва майлонҳои гуногуни методӣ. Фалсафа ва утопияҳои иҷтимоии асрҳои XIX-XX. Гу-

заштан аз ҷомеаи индустриалӣ ба ҷомеаи постиндустриалӣ. Фалсафагӯии плюралистӣ. Сайентизм ва антисайентизм.

Мавзӯи 14. Ирратсионализм. Фалсафаи ҳаёт. Прагматизм

А. Машигулияти лексионӣ- назариявӣ

Ирратсионализми А.Шопенгауэр. Волонтаризм – принципи универсалии фалсафаи ирратсионалӣ. Маърифати интуитивӣ. Таҳлили рефлексивӣ. Интеллект, мувофиқа, ирода. Олам ҳамчун тасаввурот. Олами муҳит – татбиқи моҳияти ирода. Этикаи пессимистӣ ва нигилизми А.Шопенгауэр. Таълимот дар бораи идеяҳо ва натурфалсафаи А.Шопенгауэр. Концепсияи эстетикаи А.Шопенгауэр. Нақши фалсафаи А.Шопенгауэр дар инкишофи фалсафаи ғайриклассикии идеалистӣ ва позитивистӣ. Ф.Нитше: эътимод ба ибтидои ирратсионали олам ва инсон. Бо ҳам омадани ирратсионализм ва релятивизм дар фалсафаи Ф.Нитше. Моҳияти ҳаёт – мавзӯи марказии «фалсафаи ҳаёт»-и Ф.Нитше. «Ирода» – заминаи ҳам ҳаёт ва ҳам олами воқеӣ. Нигилизми Ф.Нитше. Масоили ахлоқ ва ирода ба ҳокимият аз нигоҳи Ф.Нитше. Идеи «абаринсон» дар сохтори идеяи «иродаи кудрат». Интуитивизм ва назарияи «хурӯҷи ҳаёт», идомат ва вақт дар системаи фалсафаи А.Бергсон. В.Дилтей – эҷодкунандаи назарияи маърифати «илм дар бораи рӯх».

Прагматизм. Ч.Пирс ҳамчун бунёдгузори прагматизм. Таълимот дар бораи се категорияи таркибии ҳастӣ. Тамоили зиддиятноки фалсафаи Ч.Пирс: танқиди агностисизм ва инкори дониши саҳеҳ. Таҳияи принципҳои прагматизм. Характери субъективии прагматизми У.Чеймс. Нақши сохтори ирсиятии психика ва ғаризаю эҳсосиятҳои фитрӣ дар ҳаёти фард. Назарияи неореализми У.Чеймс. Идеяҳои ирратсионалӣ ва агностисизм, химояи фалсафа дар таълимоти ӯ. Назарияи худбаҳогузори шахсият дар осори У.Чеймс. Дин аз нигоҳи У.Чеймс. Таҷрибаи мафҳуми марказии таълимоти Ч.Дюи. Фаҳмиши прагматикии ҳақиқат, мундариҷаи ғайриҷамъиятии «амалия». «Санҷишу иштибоҳ» – методи ягонаи эмпирикӣ. Тавзеҳи «натуралистӣ»-и дин. Фаҳмиши «инструменталӣ»-и таҷриба ва андешаҳои эстетикаи Ч.Дюи. Назарияи таҷдиди иҷтимоии Дюи. Андешаҳои педагогии Ч.Дюи.

Мавзӯи 15. Экзистенциализм. Психоанализ. Неотомизм

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Экзистенциализм. Сабабҳои ташаккулёбӣ ва мубрам шудани экзистенциализм дар замони муосир. Фаҳмиши нотақрорӣ шахсият: С.Киркегор. Таваҷҷӯҳи фалсафаи экзистенциалӣ ба масъалаҳои бегонашавии инсон, масъалаи танҳои инсон, зиддияти олами ботинии инсон ба ҳаёти воқеӣ, нотақрорӣ шахсият, амиқии эҳсосият, азияту ташвиши инсон. Ошuftагию изтироб – зуҳури инфиродӣ ва танҳои инсон.

Таълимоти К.Ясперс. Интиҳоби экзистенциалӣ. Мафҳуми «ҳастӣ-барои дигар» дар фалсафаи Ж.-П.Сартр. Масъалаи моҳияти ҳаёт дар экзистенциализми А.Камю. Масъалаи «маъноӣ ҳастӣ» дар фалсафаи экзистенциалии М.Хайдеггер.

Психоанализ. Нақши бешуурӣ ва психотерапияи динамиқӣ дар таълимоти биологизатории З.Фрейд. Неофрейдизми В.Райх. Неофрейдизми А.Адлер. Назарияи архитетҳои К.Юнг. Типи шахсият дар назарияи К.Юнг. Масъалаи мавҷудияти инсонӣ ва сохтори талаботҳои шахс аз назари Э.Фромм. «Инсони якченака» ва «ҷомеаи якченака» дар равияи фрейд-марксизми Г.Маркузе. Памфлетҳои сиёсӣ ва портретҳои антропологии (ва психологии) А.Кронфелд.

Неотомизм. Мутобиқ намудани католицизм ба замони муосир. Метафизика – фасли асосии неотомизм. Эътирофи иштибоҳи гузашта дар системаи идеяҳои К.Войтила. Эволюционизми Пер Теяр де Шарден.

Б. Машгулияти аудиторияи амалӣ

Тавзеҳи умумӣ ва мундариҷаи назариявии ҷараёнҳои асосии фалсафаи муосир

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Ҷомеаи индустриалӣ: шикасти парадигмаи фалсафаи классикӣ ва оғози фалсафаи ғайриклассикӣ.

2. Принсипи асосии фалсафаи ғайриклассикӣ.

3. Тавсифи умумии фалсафаи замони муосир.

4. Моҳияти иррационализм ҳамчун равияи фалсафӣ.

5. Нақши А.Шопенгауэр дар ташаккули фалсафаи ғайриклассикӣ.

6. Моҳияти ҳаёт – мавзӯи марказии «фалсафаи ҳаёт».

7. Фаҳмиши ҳақиқат ва мундариҷаи «амалия» дар фалсафаи прагматизм.

8. Фаҳмиши нотакрорӣ ҳастии инсонӣ ва масъалаи бегонашавӣ дар фалсафаи экзистенциализм.

9. Масъалаи «озодии интиҳоб», «ҳастӣ барои дигар», «моҳияти ҳаёт», «маъноӣ ҳастӣ» дар фалсафаи экзистенциализм.

10. Нақши бешуурӣ ва психотерапияи динамикӣ дар таълимоти З.Фрейд, масъалаи мавҷудияти инсонӣ дар неофрейдизм.

11. Неотомизм – мутобиқ намудани католицизм ба замони муосир.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Сумерки богов: Ф.Ницше, З.Фрейд, Э.Фромм, А.Камю, Ж.-П.Сартр. – М., 1989.

2. Бергсон А. Творческая эволюция. – М., 2006.

3. Дильтей В. Собрание сочинений. Т.3. – М., 2004.

4. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.

5. Ницше Ф. Воля к власти. – М., 1994.

6. Хайдеггер М. Бытие и время. – М., 1997.

7. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М., 1992.

8. Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1990.

9. Фромм Э. Иметь или быть. – М., 1990.

10. Юнг К.Г. Психология бессознательного. – М., 1994.

Мавзӯи 16. Неокантизм: илм таҷассуми хирад ва шакли олии фарҳанг

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Таҳаввули кантчиғии ҷадид дар се марҳила: барвақта, классикӣ ва баъдӣ. Физиологияи кантчиғии ҷадид: Ф.Ланге ва О.Либман. Фаъолияти ҷараёни кантчиғии ҷадид дар мактабҳои фалсафии Марбург (К.Коген, П.Наторп, Э.Кассирер) ва Баден (В.Винделбанд, Г.Риккерт, Г.Кон, Э.Ласк). Илм шакли олии маданияти инсонӣ ва илм ҳамчун таҷассуми хирад дар фалсафаи неокантизми Марбург. Г.Коген: таҳқиқи донишҳои илмӣ ва ифшоӣ унсурҳои шуурӣ маърифатсозанда – вазифаи асосӣ дар назарияи маърифат. Масъалаи таҳия ва эҷод шудани мафҳумҳои илмӣ дар таълимоти гносеологияи Э.Кассирер.

Моҳияти методологии классификатсияи илм дар тасвири В.Винделбанд. Илмҳои ратсионалӣ ва эмпирикӣ. Тафаккури илмӣ мутобиқи фаҳмиши номотетикӣ (характери қонунбунёдии илм) ва идиографӣ (тасвири характери инфародияти илм). Методологияи илмҳои гуманитарӣ дар мактаби неокантизми Баден. Методҳои генерализатсионӣ ва индивидуализатсионӣ дар таълимоти Г.Риккерт.

Мавзӯи 17. Неопозитивизм. Постпозитивизм

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Марҳилаҳои позитивизм: позитивизми классикӣ, махизм, неопозитивизм ва постпозитивизм. «Фалсафаи позитивистӣ»-и О.Конт. Эволюционизми Г.Спенсер. Позитивизми Р.Ардиго.

Махизм – марҳилаи дуҷуми позитивизм. Зухуроти олам ҳамчун «мачмӯи эҳсосҳо» дар эмпириокритицизм.

Неопозитивизм. Позитивизми мантикӣ. Ду самти ислоҳоти мантик. Мантики мазмунӣ (диалектикӣ) ва мантики математикӣ (рамзӣ) ҳамчун омилҳои ташаккули фалсафаи таҳлилӣ. Логистсизми Г.Фреге. Реализм ва фалсафаи таҳлилии Ч.Мур. Таҳлили мантикии забони илм дар фалсафаи Б.Рассел. Назарияи типҳо ва назарияи дескриптс дар позитивизми мантикии Б.Рассел. Назарияи маърифати Б.Рассел. «Рисолаи мантикӣ-фалсафӣ»-и Л.Витгенштейн. Маҳфили Вена (М.Шлик, Р.Карнап, О.Нейрат, Г.Рейенбах) ва маҳфили Львов-Варшава (А.Тарский, Я.Лукаевич).

Постпозитивизм. Ратсионализми танқидии К.Поппер: принсипи фалсификатсия. Методи «санчишу иштибоҳ»-и К.Поппер ҳамчун алтернативаи диалектика. Мафҳуми «парадигма»-и Т.Кун. Методологияи барномаҳои илмӣ-тадқиқотии И.Лакатос. Принсипи пролифератсияи П.Фейерабанд. Табаддулоти лингвистӣ дар асри ХХ. Забон ҳамчун шакли ҳаёт ва фаъолият.

Мавзӯи 18. Феноменология. Герменевтика

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Феноменология. Муқаррароти феноменологӣ ва «муқаррароти табиӣ»-и Гуссерл. Асосноккунии фалсафии математика бо усули редуксия. Танқиди психологизм дар мантик. Идеаҳои феноменологияи болиғ дар асари Э.Гуссерл. Интенсия – мутасирӣ аз «огоҳ будан дар бораи чизест», ки ифодаи моҳияти

субъективияти транстсенденталӣ аст: Э.Гуссурл. Ноъза – тарзи воқеии мавҷудияти предмет дар ҳолати мувофиқа. Ноъма – муносибии интенсионалии амали шуур ва қутби предмети идеали дар андеша ҷойдодашуда.

Феноменологияи идрок аз назари Мерло-Понти. Онтологияи экзистенсиалию феноменологии Ж.-П.Сартр. Феноменологияи натуралистии М.Фарбер. Тавзеҳи иррационалии феноменология.

Моҳияти «Мани дигар». Интерсубъективият: субъективияти транстсенденталӣ ва интерсубъективияти трантсенденталӣ.

Герменевтика. Герменевтика – назарияи фалсафии тафсиру фаҳмиш. Методи грамматикӣ ва психологӣ тафсири матнҳо. М.Хайдеггер: ҳастии инсон дар олами шарҳу тафсир. Г.Гадамер – бунёдгузори мактаби фалсафии герменевтикаи муосир. Мақоми шахс дар фалсафаи герменевтикий Риккерт.

Мавзӯи 19. Структурализм. Постструктурализм. Постмодернизм

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Структурализм. Таҷқиқотҳои структурӣ (сохторӣ) дар лингвистика. Лингвистикаи «дохилӣ» ва лингвистикаи «берунӣ» дар концепсияи забоншиносии Ф. де Соссюр. Структурализи фалсафӣ.

Хусусиятҳои структурализм. Фаъолияти забонӣ, аломатию рамзӣ – асоси фарҳанги маънавӣ. Структурализм ва атомизм. Структурализм – натиҷаи ворид шудани амсилаҳои лингвистӣ ва антропологӣ. Ҳадафи структурализм. Методи структуралистӣ.

Масъалаи маданият ва забон дар фалсафаи К.Леви–Стросс. Концепсияи Р.Барт оид ба чамбият ва маданият. Мафҳуми «марги муаллиф» дар структурализм ва деконструктивизми Р.Барт.

Постструктурализм. Мақоми риторика дар лоихаи семиотика-метариторика ва таҳқиқоти кодҳои дуҷуми риторика дар осори марҳилаи постструктурализм нашршудаи Р.Барт. Бозии сухан ва логомахия, ризома, сохтор, лабиринт – мафҳумҳои асосии постструктурализм. Структурализи психоаналитикии Ж.Лакан. Археологияи дониш ва субъект дар эҷодиёти М.Фуко: таносуби «гуфтор ва чизҳо» ҳамчун сохтори эпистемикӣ.

Постмодернизм. Заминаҳои фалсафии идеологияи постмодерн (Ж.Батай, П.Клоссовски): таҷдиди назар дар робита ба инсон ва шуур, «бозҳои сингулярӣ», ҳокимият ва ҷисмоният, техникаи раҳоефтан. Ж.Деррида: консепсияи деконструктивизм. Ж.Лиотар: постмодерн ҳамчун афзоиши мураккабҳои идоранашаванда. Таназзули принципи забони универсалӣ аз нигоҳи Ж.Лиотар. Консепсияи ҳолати посмодернистӣ ва дискурсивии Ф.Лиотар. Назарияи «дониш – ҳокимият»-и М.Фуко. Идеалҳои гуногунназарӣ, таҳаммулпазирӣ, соҳибхитӣрии шахс дар системаи арзишии постмодернизм. Мафҳумҳои плюрализм, деконструктивизм, образи «ивгоандозанда»-и илм ҳамчун мафҳумҳои асосии постмодернизм. Интеллектуализми постмодернистӣ ҳамчун муносибати ирратсионалӣ, релятивӣ ва нигилистӣ нисбати дастовардҳои маданият.

Тасаввуроти Ж.Делез ва Гваттари оид ба ҳокимият, идеяи амалҳои зиддибуржуазӣ ва гомҳои пурҳаяҷони анархистӣ. Консепсияи постмодернистии Ж.Делез: фарқият ва такрор чун ҷуфти категориалии онтологияи ғайриклассикӣ. Назари постмодернистии тарзи ҳаёт ва назарияи «инсон на аз биосфера». Озодии инсон ҳамчун озодии коммуникатсия, дискурс, матн, тавзеҳу тафсир дар доктринаи антропологии постмодернизм. Масъалаҳои ахлоқ, озодӣ, тарзи ҳаёт, шахвоният, пастшавии пессимизм, барқарор шудани симои инсон дар осори баъдии ӯ.

Мавзӯи 20.Фалсафаи муосири тоҷик

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Масъалаи омӯзиши таърихи фалсафаи тоҷик дар муҳити идеологии замони шӯравӣ. Кӯшиши дар осори файласуфони гузашта пайдо кардани «унсурҳои ҷолиби материализм ва идеяҳои муборизаи синфӣ». Марҳилаи тарҷумаи осори фалсафӣ ва унификатсияи истилоҳоти фалсафӣ. Фаъолияти шӯбаи фалсафа (дар назди Академияи илмҳои ҶШСТ) дар раванди таҳқиқ ва баррасии масъалаи ягонагии афкори миллӣ ва интернатсионалӣ, назарияи маърифат, ҳастишиносӣ ва илоҳиётшиносӣ дар таърихи фарҳанг ва фалсафаи тоҷик. Саҳми А.М.Баҳоваддинов, М.Болтаев, М.Диноршоев, Ғ.Ашӯров, Х.Додихудоев, К.Олимов, С.Н.Саид, Х.М.Зиёев ва диг. дар таҳқиқи фалсафаи асримиёнагии тоҷику форс. Масъалаҳои фалсафаи иҷтимоӣ дар тадқиқотҳои Ш.Шоисматуллоев, А.Самиев, Х.Идиев, А.Саидов. Назарияи мутобиқати қобили-

ятҳо ва талаботҳои инсонӣ, идеяи ғаъолияти предметӣ чун со-
змондихандаи нерӯҳои моҳиятии инсон дар осори
С.Н.Наврӯзов. Мушкилоти илм ва масъалаи бурҳони
тадқиқотҳои илмӣ дар назарияи эпистемологии С.Наврӯзов.
М.Музаффарӣ: таҳқиқи масъалаҳои антропологияи фалсафӣ.
С.Н.Саид: таҳқиқи муқоисавии масъалаи инсон дар таърихи
фалсафа. Масъалаҳои фалсафаи дин ва исломшиносӣ дар
тадқиқотҳои А.Бозоров, Р.Мачидов, А.Муҳаммадхоҷаев,
А.Шамолов ва диг.

Б. Маиғулияти аудиторияи амалӣ

Доираи масъалаҳои фалсафаи ғайриклассикӣ

Масъалаҳо, ки дар маиғулиятҳои семинарӣ муҳокима ме-
шаванд:

1. Илм шакли олии фарҳанг дар таълимоти неокантизм.
2. Ғаъолияти ҷараёни кантчиғии ҷадид дар мактабҳои
фалсафии Марбург ва Баден.
3. Г.Риккерт: методи генерализатсионӣ ва методи индиви-
дуализатсионӣ
4. Тавсифи марҳилаҳои позитивизм: позитивизми клас-
сикӣ, маҳизм, неопозитивизм ва постпозитивизм.
5. Таҳлили мантиқии забони илм дар позитивизми манти-
қии Б.Рассел.
6. Л.Витгенштейн: аз мавқеи таҳлили математикӣ ба прин-
сипи позитивизми мантиқӣ.
7. К.Поппер: принсипи фалсификатсия ва методи
«санҷишу иштибоҳ».
8. Фалсафа ҳамчун илми дақиқ дар феноменология.
9. Идеалҳои гуногунназарӣ, таҳаммулпазирӣ, соҳибхитиё-
рии шахс дар системаи арзишии постмодернизм.
10. Мафҳумҳои плюрализм, деконструктивизм, образи
«ивғоандозанда»-и илм ҳамчун мафҳумҳои асосии постмодер-
низм.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат,
маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Рассел Б. История западной философии. – Новосибирск,
1994.
2. Гадамер Х.Г. Истина и метод. – М., 1988.
3. Гуссерль Э. Философия как строгая наука. – Новочер-
касск, 1994.

4. Деррида Ж. Письмо и различие. – СПб., 2000.
5. Пинкер С. Язык как инстинкт. – М., 2004.
6. Кун Т. Структурнаучных революций. – М., 2001.
7. Поппер К. Р. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
8. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. Т. 1 — 2. М., 1992.
9. Наврузов С. Игры в науку. В двух книгах. – Душанбе, 2012.
10. Наврузов С. Наука: развитие или кризис?. – Душанбе, 2012.
11. Наврузов С. Қувваҳои нав дар илму фалсафа. – Душанбе, 2016.

Мавзӯи 21. Онтология – таълимот дар бораи ҳастӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Ташаккули онтологияи материалистӣ ва идеалистӣ. Ҷараёни материалистӣ ва идеалистӣ: муқобилгузории рӯҳ ва материя. Ақидаҳои онтологии файласуфони атиқа. Концепсияи ҳастишиносии мактаби Элеат. Мафҳуми чавҳар ва усулҳои асосии фаҳмиши чавҳарии ҳастӣ. Фаҳмиши чавҳар ҳамчун мабдаи моддӣ дар таълимоти натурфалсафӣ ва атомистии Юнони қадим. Чавҳари маънавӣ ҳамчун нахустасоси олам ва субъекти фаёлу эҷодкор (Афлотун, Арасту, Лейбнитс ва диг.). Фаҳмиши чамбастии чавҳар дар фалсафаи Б. Спиноза. Муайянсозии асосҳои ҳастӣ. Монизми материалистӣ ва идеалистӣ. Плюрализми онтологӣ, ҷиҳатҳои материалистӣ ва идеалистӣ дар он. Дуализм ҳамчун кӯшиши баргараф сохтани материализм ва идеализм дар фалсафа. Пантеизм: кӯшиши ҳамҷоясозии материализм ва идеализм. Монодуализм.

Фаҳмиши онтологӣ, гносеологӣ ва семантикии мафҳуми «чиз». Ҷиҳатҳои миқдорӣ ва сифатии чизҳо. Чизҳои моддӣ ва чизҳои идеалӣ-иттилоотӣ. Робита. Хосият. Муносибат.

Б. Машгулияти аудиторӣ амалӣ

Фаҳмиши материалистӣ ва идеалистӣ ҳастӣ

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Онтология таълимот дар бораи ҳастӣ.
2. Фаҳмиши материалистӣ ва идеалистӣ доир ба масъалаи ҳастӣ.

3. Мафхуми чавҳар. Сайри таърихии мафхуми чавҳар дар таълимотҳои фалсафӣ.
4. Монизм, дуализм ва плюрализм дар маърифати ҳастӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Вайнберг С. Первые три минуты: современный взгляд на происхождение Вселенной. – М., 1981.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста: В 2-х тт. – М., 1988.
3. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое. – М., 1989.
4. Пахомов Б.Я. Становление современной физической картины мира. – М., 1985.
5. Губин В.Д. Онтология. Проблема бытия в современной европейской философии. – Минск., 1998
6. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической и западноевропейской философии. – М., 1986.

Мавзӯи 22. Хосиятҳои бунёдии ҳастӣ

А. Маиғулияти лексионӣ- назариявӣ

Ташкили сохтории ҳастӣ. Назари системавӣ ба воқеият. Унсур ва система. Сохтор, алоқаҳои сохторӣ. Шакл ва мазмуни системаҳо. Моҳият ва зухурот.

Мафхуми табиат ва материя дар таърихи фалсафа. Тано-суби «ҳастӣ», «материя», «воқеият», «олам», «табиат» дар материализми муосир. Материя ва ҳаракат. Фарзия ва назарияҳои илмии муосир дар бораи ташаккули Олам, Кайҳон. Зинаҳои сохтории ҳастӣ. Модда ва майдон. Табиати ғайриорганикӣ. Табиати зинда. Зинаҳои сохтории чомеа. Зинаҳои сохтории ғояҳо, идеалҳо ва арзишҳо. Шаклҳои асосии ҳастӣ. Амсилаҳои ягонагии олам. Ҳаракат ҳамчун хосияти муҳимми ҳастӣ. Масъалаи донисташавии ҳаракат. Ҳаракат ва оромӣ. Шаклҳои ҳаракат. Ҳаракат ва инкишоф. Инкишоф ҳамчун тағйироти сифатӣ. Амсилаи таҳаввулгароёнаи инкишоф. Амсилаҳои инкишоф. Таълимоти диалектикӣ дар бораи инкишоф. Робитаи диалектикийи принсипи инкишоф ва принсипи детерминизм. Фаза ва вақт. Тасаввуроти асотирӣ дар бораи фаза ва вақт. Таҳаввулотҳои фаҳмиши фалсафӣ ва илмии фаза ва вақт. Фаза ва вақт

– хосиятҳои муҳимми ҳастӣ. Назарияҳои субстансионалӣ ва релятсионии фазо ва вақт. Гуногунии фазой-вақтии зинаҳои ҳастӣ. Вақти физикӣ (объективӣ) ва вақти субъективӣ. Вақти иҷтимоӣ (таърихӣ-фарҳангӣ). Вақти психологӣ. Вақти биологӣ. Хусусияти ченкунии вақт дар геология.

Б. Машгулияти аудитори амалӣ

Материя ҳамчун категория асосии онтология

Масъалаҳое, ки дар машгулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Ташаккули тасаввурот доир ба материя дар таърихи фалсафа.
2. Материя ҳамчун категорияи марказии онтология. Мафҳуми материя. Хусусиятҳои асосии материя.
3. Материя ва ҳаракат. Ҳаракатҳамчунхосияти муҳимми ҳастӣ. Ҳаракат ва инкишоф
4. Фазо ва вақт. Назарияҳои субстансионалӣ ва релятсионӣ дар бораи фазою вақт.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Хокинг С. От Большого Взрыва до черных дыр. – М., 1990.
2. Черепашук А.М., Чернин А.Д. Вселенная, жизнь, черные дыры. –Фрязино, 2003.
3. Лобанов С.Д. Бытие и реальность. –М., 1999.
4. Моисеев Н.Н. Человек и ноосфера. –М., 1990.

Мавзӯи 23. Концепсияи диалектикаи инкишоф

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Диалектикаи ҳастӣ: принсипи инкишоф. Баёни диалектикаи инкишоф дар фалсафаи Гегел. Қонуни инкори инкор. Инкори диалектикӣ. Татбиқшавии принсипи ягонагии мантикию таърихӣ дар ин қонун. Хусусияти спиралии инкишоф. Қонуни баҳамгузаштани тағйироти миқдорӣ ва сифатӣ. Сифат. Тағйироти сифатӣ. Миқдор. Тағйироти миқдорӣ. Категорияи андоза. Намудҳои чахиш-гузаришҳо.

Қонуни ягонагӣ ва муборизаи баҳамзидҳо. Таснифоти зиддиятҳо. Зиддиятҳои диалектикӣ. Механизмҳои ҳалшавии зиддиятҳо. Хусусияти зиддиятҳои иҷтимоӣ.

Принсипи детерминизм. Детерминизми фалсафӣ ва илмӣ: принсипи сабабият. Моҳияти индетерминизм. Камбудии «детерминизми лапласӣ». Хусусиятҳои детерминизми муосир. Рӯбитаҳои сабабӣ. Сабаб ва натиҷа. Нақши баҳона дар равандҳои ҳаёти ҷамъиятӣ. Алоқаи функционалӣ (ё коррелясионӣ). Категорияҳои детерминизм. Мафҳуми «қонун». Таснифоти қонунҳо. Хусусияти қонунҳои табиат ва ҷамъият. Зарурат ва тасодуф. Имконият ва воқеият.

Мавзӯи 24. Равандҳои синергетикӣ ва воқеият

А. Маъмулияти лексионӣ- назариявӣ

Ташаккули манзараи нави илмии олам. Бурҳони табиатшиносии классикӣ дар охири қарни XIX ва аввали қарни XX. Ворид шудани методҳои як ҷанбаи илмӣ ба ҷанбаҳои дигар. Майлонҳои баилми классикию ғайриклассикӣ номуайян: бусуботию ноустуворӣ, гуногунии равандҳои ташаккули инкишофи олам. Ғайриқобилии методология дар роҳи шарҳи объектҳои мураккаб. Синергетика – кушиши ҷавоби илмӣ ёфта ба таҳаввули системаҳои мураккаб. Синергетика чун парадигма – системаи идеяҳо, принсипҳо, тасвирҳо ва тасаввуротҳои, ки ҷаҳони назария ва ҷаҳонбинии илмӣ аст. Методологияи синергетикӣ. Рафъи редукционизме, ки ба зарурияти таҳия сохтани теъдоди бештари ахборҳои ҷузъӣ меорад. Синергетика ҳамчун назарияи системаҳои мураккабу худташаккулёбанда. «Тартиб» ва «хаос» (беназми) – мафҳумҳои калидии синергетика. Мафҳумҳо доир ба объектҳои сода (сарбаста, алоҳида маҳдудгашта ва ба вақт нигаронидашуда), мафҳумҳо доир ба объектҳои қушод (табодули энергия, ҷизҳо ва иттилоот ба муҳити атроф). Намунаи системаҳои қушод, системаҳои иҷтимоӣ ва биологӣ. Амсиласозии математикии системаҳои мураккабу қушод. Мафҳуми «бифуркатсия». Фано шудани системаи устувор бар асари сабабҳои дохилӣ ва берунӣ. Муайянияти мафҳуми «системаҳои худташаккулёбанда». Атрактор ҳамчун ҳолати ҳадди асимптотикӣ ва раванди бештар эҳтимолӣ: оянда имрӯзро таъсирпазир аст. Хусусияти ғайриҳаётӣ, ноустуворӣ фазои бисёрченака. Когерентӣ (мутобиқатёфтаю ҳамоханг) будани амали ҳамаи унсурҳои система ҳамчун қуллияти воҳид –

принсипи синергия. Диссипативият (парокандашавӣ) ҳамчун ҳолати махсуси динамикӣ. Эволютсионизми глобалӣ. Аҳамияти синергетика барои илм ва ҷаҳонбинӣ.

Мавзӯи 25. Масъалаи шуур дар фалсафа

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Масъалаи шуур дар фалсафа. Робитаи моддиёт ва идеалиёт – предмети мувоҳисаҳои фалсафӣ. Фаҳмиши материалистии шуур. Фаҳмиши идеалистии шуур. Физикализм ва солипсизм оид ба фаҳмиши табиати шуур.

Назарияи «кайҳонӣ» (илоҳиётӣ)-и шуур. Назарияи «биологӣ»-и шуур. Назарияи «инсонӣ»-и шуур. Шуур «моҳияти фавқулинсон» ва шуур «тарафи ботинию майнаи материя» дар назарияи Тейяр де Шарден.

Масъалаи моҳияти шуур дар назарияи психосфераи Рейзер. Шуур – натиҷаи робитаи муштараки майдонҳо дар назарияи Толбет. Ҳамтаъсирии иттилоотӣ чун заминаи пайдоиши шуур. Ҳамтаъсирии иттилоотӣ шартӣ асосӣ ва ҳосияти муҳимми ташиқули табиати зинда. Назарияи инъикос дар фаҳмиши материалистии шуур. Инъикос, муассиршавӣ, ҳассосият, инъикоси психикӣ, шуур – шакли олии инъикос.

Ҳосиятҳои асосии шуури инсон. Назарияҳои доир ба фаҳмиши идеалиёт. Шуур ҳамчун шартӣ зарурии инкишофи маданият. Табиати ҷамъиятии шуур. Шуур ҳамчун маърифати ҳадафноки воқеият ва муносибати ғайри мақсадноки инсон ба олам. Мувоҳисаҳо доир ба моҳияти «шуур» ва «психика». Муқаррароти методологии редукционизм нисбат ба моҳияти шуури инсон. Фаҳмиши вулгарӣ-материалистии шуур.

Бошуурӣ ва бешуурӣ. Таҳияи консепсияҳо доир ба моҳияти бешуурӣ аз ҷониби З.Фрейд ва К.Юнг.

Шуур ва системаи рамзҳо. Шуур ҳамчун омили муҳимми инкишофи фарҳанг. Шуур ва забон. Табиати иҷтимоию фарҳангии забон. Сохтори шуури ҷамъиятӣ ва дараҷаҳои он. Шаклҳои шуури ҷамъиятӣ ва меъёрҳои фарқияти онҳо. Худшиносӣ ва дараҷаҳои асосии он. Сохтор ва шаклҳои худшиносӣ. Зинаҳои худшиносӣ. Худшиносӣ ҳамчун баҳогузорӣ ба хеш ва назорат аз болои аъмоли хеш. Шарҳи классикӣ ва ғайриклассикӣ худшиносӣ. Хусусияти предметӣ ва рефлексивии худшиносӣ. Худшиносии миллӣ.

Б. Маиғулияти аудиторию амалӣ

Равишҳои мухталифи илмию фалсафӣ доир ба моҳияту хосияти шуур

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Фаҳмиши материалистӣ ва идеалистии шуур.
2. Назарияи «кайҳонӣ», «психосфера», «робитаи майдонҳо», «биологӣ» ва «инсонӣ» доир ба шуур.
3. Хосиятҳои шуури инсон: интенционалӣ, идеаторӣ ва идеалиётӣ.
4. Таълимоти З.Фрейд ва неофрейдизм дар бораи бошуурӣ ва бешуурӣ.
5. Табиати иҷтимоию таърихӣ ва фаъолияти шуур.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Михайлов Ф.Г. Сознание и самосознание. –М., 1991.
2. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» Психоаналитические этюды. –Мн., 1990.
3. Синергетика как научная методология: Круглый стол // Вопросы философии. – 2006. – № 8.
4. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., 2000.
5. Электронная библиотека по философии. – URL: <http://filosof.histor>
6. Юнг К. Коллективное бессознательное. –М., 1995.

Мавзӯи 26. Гносеология – таълимот дар бораи маърифат

А. Маиғулияти лексионӣ-назариявӣ

Хусусияти муносибати маърифатии инсон ба олам ва шаклҳои гуногуни маърифат. Ташаккули тарзу усули фалсафии маърифат. Масъалаи донисташавандагии олам ва тавзеҳи он дар анъанаҳои гуногуни фалсафӣ. Масъалаи маърифатпазирии олам дар фалсафа. Назарияи классикӣ маърифат ҳамчун таълимот дар бораи «хиради инсонӣ». Принсипи субъективият – асоси концепсияи классикӣ гносеология. Гардиши эпистемологӣ дар фалсафаи постклассикӣ. Масъалаи субъект ва объекти маърифат. Инсон – субъекти маърифат. Объектҳои моддӣ ва маънавии маърифат. Тавзеҳи робитаҳои субъекту объект дар барномаҳои асосии гносеологияи классикӣ. Барномаи эмпи-

ризми идеалистӣ. Барномаи гносеологияи транстсенденталӣ. Барномаи иҷтимоию фарҳангӣ. Маърифат раванди иҷтимоӣ-таърихии ғабӯлияти эҷодии одамон, ташаккули дониши онҳо дар заминаи инъикоси ғабӯлонаи воқеият. Амалия ва маърифат.

Соҳтор ва хусусиятҳои асосии раванди маърифат. Агноститсизм, маншаъҳои маърифатии он. Соҳтори дониш. Маърифати ҳиссӣ ва ақлӣ. Донишҳои назариявӣ ва муқаррарӣ. Дониши муқаррарӣ ва фикри солим. Дониш ва эътиқод. Мақоми гносеологияи шубҳа. Донишҳои ҳиссӣ ва ақлӣ, таносуб ва таъсири ҳамдигарии онҳо. Шаклҳои асосии маърифати ҳиссӣ ва ақлӣ. Тавсифи умумии сенсуализм, ратсионализм ва скепитсизм. Дилеммаи эмпиризм ва ратсионализм дар назарияи класикии маърифат. Эҷодиёт ва ҳадс. Ҳадс ва ақл. Маърифат ҳамчун эҷодиёт. Нақши тахайюл ва ҳадс дар маърифат.

Мавзӯи 27. Назарияҳои ҳақиқат

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Назарияи ҳақиқат. Ҳақиқат – мақсад ва ғояи дониш. Ҳақиқат – образи субъективии олами объективӣ. Объективӣ будани ҳақиқат: ҳақиқат ва иштибоҳ. Ҳақиқат ва арзишҳо. Концепсияи классикии ҳақиқат – мутобиқати дониш бо воқеият: Афлотун, Арасту, Ф.Бэкон, Б.Спиноза, Гелветсий, Голбах ва диг. Хусусияти принсипи мутобиқат. Ҳақиқат – далелҳои шуури инсон мутобиқи воқеият. Концепсияи когерентии ҳақиқат. Концепсияи прагматикии ҳақиқат. Концепсияи материалистӣ-диалектикӣ ҳақиқат. Ҳақиқати объективӣ. Ҳақиқати мутлақ. Ҳақиқати нисбӣ. Амалия ҳамчун меъёри асосӣ ва маҳаки умумии ҳақиқат.

Концепсияи онтологияи ҳақиқат. Шарҳи феноменологияи ҳақиқат: М.Хайдеггер. Мафҳуми «алетейя» – мафҳуми мутазади «ҳақиқат» дар ҳастишиносии М.Хайдеггер. Концепсияи экзистенсиалии ҳақиқат. Концепсияи плюралистии ҳақиқат. Концепсияи конвенционалистии ҳақиқат.

Б. Машғулияти аудиторӣ амалӣ

Субъект ва объектҳои маърифат. Масъалаи ҳақиқат дар фалсафа ва ИЛМ

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Масъалаи маърифатпазирии олам дар фалсафа.
2. Назарияи классикии маърифат ҳамчун таълимот дар бо-
раи «хиради инсонӣ».
3. Масъалаи субъект ва объекти маърифат дар фалсафа.
4. Маърифати ақлӣ ва ҳиссӣ. Сохтори дониш.
5. Ҳақиқат ҳамчун масъалаи фалсафӣ.
6. Консепсияи классикии ҳақиқат : принсипи мутобиқати
дониш бо воқеият.
7. Консепсияи когерентӣ, прагматикӣ ва диалектикую ма-
териалистии ҳақиқат.
8. Ҳақиқати объективӣ, мутлақ ва нисбӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат,
маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Лекторский В. А. Эпистемология классическая и неклассическая. – М., 2001.
2. Микешина Л. А. Философия познания: Полемические главы. – М., 2002.
3. Стёпин В.С. Теоретическое знание. – М., 2003.
4. Поппер К.Р. Объективное знание. Эволюционный подход. – М., 2002.
5. Проблема истины в современной западной философии науки. – М., 1987.

Мавзӯи 28. Хусусияти маърифати илмӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Хусусияти маърифати илмӣ. Илм, мақоми иҷтимоию фар-
хангӣ ва когнитивӣ (маърифатӣ). Илм ҳамчун системаи муа-
йяни донишҳои одамон оид ба олам дар шакли мафҳумҳо,
қонунҳо, фарзияҳо ва назарияҳо. Илм дар раванди инкишофи
таърихӣ он. Назарияи илмӣ, сохтор ва вазифаҳои он. Масъала
ва фарзия ҳамчун шакли кашфи илмӣ ва рушди дониш. Бунёди
метаназариявӣ илм. Инкишофи илм: дифференциатсия ва ин-
тегратсияи донишҳои илмӣ. Илми классикӣ, ғайриклассикӣ ва
пасоғайриклассикӣ. Сохтор ва раванди инкишофи маърифати
илмӣ: донишҳои таҷрибавӣ; донишҳои назариявӣ; ягонагии
назария ва амалия; асосёбиҳои илм ва таркиби он; манзараи
илмӣ олам ва вазифаҳои он. Таносуби илм ва фалсафа.
Марҳилаҳои инкишофи илм. Илми муосир. Табиати

инкилобҳои илмӣ. Типи инкилобҳои илмӣ. Стратегияи муосири инкишофи донишҳои илмӣ. Сайентизм ва антисайентизм. Илм дар системаи арзишҳои иҷтимоӣ. Имкониятҳо ва сарҳади илм. Донишҳои илмӣ ва ғайриилмӣ. Озодии эҷодӣ ва масъулияти олим. Ахлоқи илм ва нақши он дар барқароршавии типҳои нави хирадгароии илмӣ. Андозаҳои гуманистии илми муосир.

Мавзӯи 29.Методологияи тадқиқоти илмӣ

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Фалсафа ҳамчун методологияи донишҳои илмӣ. Мафҳуми метод ва методология. Мафҳуми «тадқиқоти илмӣ». Дарачаҳои асосии донишҳои методологӣ. Фалсафаи илм доир ба қонуниятҳои ташаккули инкишофи илм; се ҷанбаи ҳастии илм. Консепсияҳои асосии фалсафӣ-методологӣ. Эмпиризми мантиқӣ. Консепсияи методологияи трансдисциплинарӣ. Амсилаи тартиби воҳиди иттилоотӣ. Амсилаи тартиби воҳиди вақт (темпоралӣ). Амсилаи тартиби воҳиди фазоӣ. Масъалаҳои назарияи системаҳо ва методи диалектикаи тадқиқот. Масъалаи демаркатсияи донишҳои илмӣ. Вазифаҳои иҷтимоии илм. Мантиқ, методология ва методҳои маърифати илмӣ. Методҳои умумии тадқиқоти таҷрибавӣ (эмпирикӣ). Методҳои умумии маърифати назариявӣ. Методҳои умумии мантиқӣ ва тарзҳои тадқиқот.

Б. Машигулияти аудиториӣ амалӣ **Методҳои маърифати илмӣ**

Масъалаҳои, ки дар машгулиятҳои семинари муҳокима мешаванд:

1. Маърифати илмӣ соҳаи махсуси маърифат.
2. Илм ва марҳилаҳои инкишофи он.
3. Инкилобҳои илмӣ марҳилаи дигаргунии қуллӣ дар раванди инкишофи ҷомеа ва ташаккули инсон.
4. Манзараи илмӣ олам. Сайентизм ва антисайентизм.
5. Фалсафа ҳамчун методологияи донишҳои илмӣ.
6. Консепсияҳои методологӣ: эмпиризми мантиқӣ, тартиби воҳиди ахборӣ, методологияи трансдисциплинарӣ, амсилаи тартиби воҳиди вақт, воҳиди фазоӣ ва ғ.
7. Назарияи системаҳо ва назарияи диалектикаи тадқиқот чун методологияи тадқиқоти илмӣ.

8. Назарияи демаркатсияи донишҳои илмӣ. Методҳои маърифати назариявӣ, таҷрибавӣ ва умумимантикии тадқиқоти илмӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат // Витгенштейн Л. Философские работы. Часть 1. – М., 1994. – С. 1–73.

2. Лекторский В.А. Эпистемология классическая и неклассическая. – М., 2000.

3. Наука в зеркале философии XX века. – М., 1992.

4. Филатов В.П. Наука и мир человека. – М., 1990.

Мавзӯи 30. Инсон шакли махсуси ҳастӣ

А. Маишулияти лексионӣ- назариявӣ

Маърифати моҳияти ҳастии инсон. Назарияи теологӣ, фалсафӣ ва илмӣ-табиатшиносии моҳияти инсон. Табиат, таъйинот ва маънои инсон дар ривояту дoston ваасотир. Табаллури (кристаллизатсия) фаҳмиши фалсафии инсон аз фаҳмиши асотирии моҳияти инсон. Фаҳмиши гесиодии инсон (Афлотун) ва шарҳи «сабабии» моҳияти инсон (Арасту). Инсон чун ҷузъе аз табиат-дар фаҳмиши вулгарӣ-материалистии атиқа ва саодати инсон дар фазои қонеияти ақлнигароина дар этикаи атиқа. Фаҳмиши моҳияти инсон ҳамчун дуализми рӯҳ ва ҷисм, озодӣ ва зарурият, нек ва бад, заминӣ ва қудсӣ. Муайянияти гуногуни инсон: «олами сағир», «образ ва шабеҳи Худо», «ашрафи махлуқот», «ҳайвони сиёсӣ», «мачмӯи муносибатҳои ҷамъиятӣ» ва ғайра. Мавҷудияти инсон масъалаи аввал ва асосии ҳама гуна фалсафа (В.Л.Соловёв). Инсонконгломерати (ихтилолоти) ҳосиятҳои гуногунранг (биологӣ, равоӣ, иҷтимоӣ-фаъолиятӣ) ё инсон ҳузурияти як системаи кулл ва воҳидияти сифатҳои махсус. Пайдоиши инсон ва нотакрорӣ ҳаётии ӯ. Муносибати арзишӣ-амалӣ дар фаҳмиши моҳияти инсон. Нерӯҳои моҳиятии инсон: фаъолият, талабот, қобилият, озодӣ, манфиат, ирода ва ғайра. Антропологияи фалсафӣ – илм дар бораи моҳият ва таъйиноти инсон, пайдоиш ва қонуниятҳои асосии мавҷудияти он. Инсон дар раванди робита ба олам ва мақоми ӯ дар олам.

Мавзӯи 31. Масъалаи инсон дар фалсафа. Антропосотсиогенез

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Самтҳои мухталифи тадқиқот ва концепсияи гуногуни фалсафӣ оид ба инсон. Масъалаи инсон дар фалсафаи аҳди бостон ва асрҳои миёна. Протагор: «Инсон ченаки ҳамаи чизҳо». Фаҳмиши сукротии комилияти ахлоқӣ дар заминаи маърифати ҳақиқат. Индивидуализми этикии Эпикур: фалсафа дармонбахши рӯҳи инсон. Концепсияи динии (асримӣнагии) инсон. Рӯҳбаландӣ ва итминон ба имкониятҳои беҳудуди инсон дар гуманизми фалсафаи замони Эҳё. Ратсионализми антропологӣ ва назари механистӣ ба табиати инсон дар фалсафаи Замони нав. И.Кант: инсон дар маҷрои зарурати табиӣ ва озодии ахлоқию сарҳади арзишҳо. Идеяи инсон «мавҷуди номукамал» дар таълимоти И.Гердер. Назарияи ҷаниншиносии Л.Болк ва тафсири он дар антропологияи фалсафии А.Гелен ва Г.Плеснер. Зухуроти бегонашавӣ ва тафсири гуногунназари он дар фалсафа (Гоббс, Руссо, Фихте, Гегел, Маркс). Назарияи объективатсияи Н.А.Бердяев.

Антропосотсиогенез ва омилҳои асосии он. Истилоҳи антропосотсиогенез – ифодакунандаи масъалаи пайдоиш ва таҳаввули инсон дар раванди ташаккули ҷома. Омилҳои асосии антропосотсиогенез. Муаммои пайдоиши инсон дар партави тадқиқотҳои муосири илмӣ. Назарияи креатсионизм, фарзияи пайдоиши беруназсайёравии инсон, назарияи симиализм (пайдоиши инсон аз антропидҳо), назарияи символизми Э.Кассирер. Мубоҳисаҳои фалсафӣ илмӣ оид ба назарияи интиҳоби табиӣ ва таҳаввулотии Ч.Дарвин, назарияи «фаъолияти меҳнатӣ»-и Ф. Энгелс ва ғ.

Мавзӯи 32. Таносуби хусусиятҳои биологӣ ва иҷтимоӣ дар инсон

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Робитаи ҷанбаҳои биологӣ ва иҷтимоии инсон. Назарияҳои биологизаторӣ дар тавсифи табиати инсон. Френология, назарияҳои анатомӣ-физиологӣ (А.Шопенгауэр, Э.Кречмер, Ф.Галтон). Равонии инсон дар назарияи сотсиобиологияи Э.О.Уилсон ва назарияи «коди оилавӣ»-и Ч.К.Тойч: генҳо ё ташаккули фарҳангии инсон? Ташаккули инсон дар назарияи «тахтаи тоза»-и Ч.Локк. Фаъолияти ҳаётӣ, талаботу заруриятҳои таърихӣ, воқеияти предметӣ, тарбия ва нақши муҳити

ичтимоӣ дар назарияҳои иҷтимоӣ фаъолиятӣ: Гегел, К.Маркс, Л. Виготский, А.Леонтев, Э.Иленков, С.Наврӯзов.

Фард ифодаи намоёндаи яқкаи авлоди инсон ва хосияти табиӣ инсон. Шахс ифодагари сифатҳои иҷтимоӣ, баёнгари муҳити тарбиявӣ ва раванди фаъолиятӣ. Методи таҳлили сохтори мафҳуми «инсон», «фард», «фардият» ва «шахс». Сифатҳои ахлоқи шахс. Нақши фаъолияти меҳнатӣ дар ташаккули инсон. «Инсон – маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятӣ». Мақоми афзалиятӣ, интегративӣ дигаргунсозандаи иҷтимоӣ дар эҷод шудани талаботу қобилиятҳои инсон.

Мавзӯи 33. Инсон ва фаъолияти ҳаётии ӯ

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Фаъолият асоси ногузир бақои ҳаёт, шарт зарурии идома ёфтани мавҷудияти инсон ва омили асосии таъйиноти созандагии инсон. Марҳилаҳои ташаккули фаъолияти инсон. Фаъолияти моддӣ ва маънавӣ. Моҳияти таърихӣ талаботии фаъолият дар системаи андешаҳои Гегел. Фаъолияти предметии инсон оғози дигаргунсозандаи нерӯҳои моҳиятии инсон дар назарияи фаъолиятшиносии К.Маркс. Фаъолият ҳамчун принсипи шарҳдиҳии моҳияти инсон дар фалсафа ва раваншносии муосир. Характери универсалии фаъолияти инсонӣ. «Восита», «шароит» ва «мақсад» – омилҳои муайянкунандаи фаъолияти инсон. Муносибатҳои «субъект-объект» дар сахнаи фаъолияти инсонӣ. Фаъолияти инфиродии инсонҳо дар сахнаи фаъолияти муштараки ҷамъиятӣ.

Талаботҳо ва манфиатҳо дар раванди фаъолияти инсон. Инсон ҳамчун мавҷуди фаъол ва эҷодкор. Фаъолияти мақсаднок, бошуурона ва эҷодкоронаи инсон. Эҷодиёт – моҳияти фаъолияти инсонӣ. Дар предмет таҷассум шудани фаъолияти инсон.

Мавзӯи 34. Озодӣ дар низоми нерӯҳои моҳиятии инсон. Маъноӣ ҳаёт

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Озодӣ – қобилияти инсон дар фазои фаъолияти созанда ба хоҳири татбиқи ҳадаф, қонеияти манфиату хоҳиш ва иҷрои таъйиноти инсонсозгорӣ. Озодӣ – мавҷуд будани имкониятҳои интиҳоб қардан ва дастрасӣ доштан ба натиҷаҳои фаъолият.

Озодӣ – татбиқи ҳуқуқҳои табиӣ ва ҳар инсон дар ҳади иҷрои ҳамон амале, ки ҳуқуқҳои дигаронро поймол ва озодиҳои дигаронро маҳдуд насозад (Декларатсияи ҳуқуқи инсон ва шаҳрванд – 1789). Масъалаи таносуби ҳуқуқ ва озодӣ. Таносуби озодӣ ва масъулияти шаҳрвандӣ. Зухуроти озодии ботинӣ. Озодӣ дар системаи нерӯҳои моҳиятии инсон. Раванди гуногунзӯхури озодӣ. Тавзеҳи озодии манфӣ ва озоди мусбат: «озодӣ аз ...», «озодӣ барои». «Инкишофи озодонаи як нафар – шарти инкишофи озодонаи ҳама» – идеали Маорифпарварӣ. Озодӣ «зарурияти маърифатшуда» (Спиноза, Гегел). Фаҳмиши волюнтаристӣ ва фаталистии озодӣ. Озодии ботинӣ. Нақши файласуфони экзистенциалист дар таҳияи масъалаи озодии ботинӣ. Озодӣ – маърифати ноғузир будани заруриятҳои таърихӣ. Маъноӣ ҳаёт ва таъйиноти инсон. Андешаҳои мухталиф оид ба маъноӣ мавҷудияти инсонӣ ва дурнамои тақомули инкишофи он. Тибқи муосир ва масъалаи дарозумрии инсон.

Ҳаёти инсон дар «ҷомеаи истеъмолий». Масъалаҳои ҳаёт ва марг дар системаи андешаҳои фалсафӣ ва адабӣ. Таъйиноти инсон – ташаккули қобилиятҳо дар раванди фаъолиятҳои эҷодӣ. Татбиқи арзишҳои инсонӣ – маъноӣ моҳияти ҳастии инсон. Андешаҳои фалсафӣ ва адабӣ оид ба маъноӣ ҳаёт ва таъйиноти инсон.

Б. Машиғулияти аудитори амалӣ

Моҳияти иҷтимоӣ-фарҳангии инсон дар таълимотҳои инсоншиносӣ

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Инсон шакли махсуси ҳастӣ.
2. Назарияи теологӣ, фалсафӣ ва илмӣ-табиатшиносӣ доир ба моҳият ва таъйиноти инсон.
3. Масъалаи мавҷудият, нотакрорӣ хузури инсон дар олам ва ҳифзи ҳаёти ӯ чунмасъалаи марказии фалсафа.
4. Муайянияти инсон ва тараннуми сифатҳои ӯ дар осори мутафаккирон.
5. Назарияҳои биологизаторӣ дар тавсифи табиати инсон.
6. Фаъолият, талаботу заруриятҳои таърихӣ, воқеияти предметӣ, тарбия ва нақши муҳити иҷтимоӣ дар назарияҳои иҷтимоӣ фаъолиятӣ.
7. Экологияи инсон, «муқаддас донишҳои ҳаёти инсон» ва фалсафаи «радиҳои таҷовуз».

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
2. Тейяр де Шарден П. Феномен человека: Преджизнь. Жизнь. Мысль. Сверхжизнь. – М., 1987.
3. Наврӯзов С. Инсон. – Душанбе. 2012
3. Философская антропология / Под ред. С.А.Лебедева. – М., 2005.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.

Мавзӯи 35. Предмет ва методҳои фалсафаи иҷтимоӣ

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Мақоми фалсафаи иҷтимоӣ дар сохтори илмҳои фалсафӣ. Вазифаҳои методологӣ, ҷаҳонбинӣ, назариявӣ ва ояндабинии фалсафаи иҷтимоӣ. Категорияҳои фалсафаи иҷтимоӣ: ҷамъият, инсон, ғаъолият, муносибатҳои ҷамъиятӣ, пешрафти ҷамъиятӣ. Ҷамъият ва инсон чун категорияҳои асосии фалсафаи иҷтимоӣ. Предмети фалсафаи иҷтимоӣ – ҷамъият ҳамчун системаи худташаккулёбанда ва худтавлидсозанда бо фарогирии ҳамаи унсур ва қонуниятҳои инкишофи татбиқшавии он. Об'екти фалсафаи иҷтимоӣ – маърифати воқеияти иҷтимоӣ. Фалсафаи иҷтимоӣ дар роҳи омӯзиши масъалаҳои умуминазариявии ҷомеа. Маърифати иҷтимоӣ – дарки қонунҳои ғаъолияти инсон ва ҷомеа, мақсад, талаботу қобилиятҳои инсон. Вазифаи фалсафаи иҷтимоӣ – таҳлили равандҳои ҷамъиятӣ ва ошкор сохтани қонуниятҳои бо амри заруратҳои ҷамъиятию таърихӣ такроршавандаи он. Инсон субъекти маърифати иҷтимоӣ. Маърифати иҷтимоӣ ҳамчун худшиносию худмаърифатсозӣ. Ҷамъият субъект ва об'екти маърифати иҷтимоӣ. Типҳои маърифати иҷтимоӣ: донишҳои гуманитарӣ, донишҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, донишҳои иҷтимоӣ-фалсафӣ. Ду сатҳи маърифати иҷтимоӣ: амалӣ-муқаррарӣ ва илмӣ-назариявӣ.

Масъалаи метод дар фалсафаи иҷтимоӣ. Хусусиятҳои методҳои умумиилмӣ дар таҳлили ҳаёти ҷамъиятӣ: диалектика, назарияи система, синергетика. Хусусияти инкишофи ҷамъият аз мавқеи методи диалектикӣ. Таҷрибаи татбиқи принсипи диалектика дар таҳлили ҷомеа. Ҷамъият аз мавқеи назарияи системаҳо. Сотсиум чун системаи зинавор. Унсур, ҷузъ, кулл. Майлонҳои асосии методи системавият дар таҳлили ҳаёти

чамъиятӣ: структурӣ-функционалӣ, таърихӣ (генезис ва ояндабинӣ). Ҷалби синергетика ба таҳлили инкишофи ҷомеа. Раванди таърихӣ аз мавқеи синергетика.

Методи мушоҳида ва озмоиши иҷтимоӣ, амсиласозӣ, методи қиёси таърихӣ, методи эпистемологияи иҷтимоӣ, методи семиотикӣ, ғарменевтикаи иҷтимоӣ.

Мавзӯи 36. Ҷамъият ҳамчун низоми худинкишофёбанда

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми ҷамъият. Умумиятдиҳии ҷамъият ба воҳидҳои мушаххаси ташкилдиҳандаи он (ба давлат, одамон, гурӯҳҳо ва ғ.). Тавсифи ҷамъият ҳамчун маҷмӯи алоқаҳо, вобастагиҳо, муносибатҳои байниҳамдигарии ғайриҷамъиятии одамон. Амалияи иҷтимоӣ ва мӯҳтавои он. Дарки ҷамъият чун системаи иҷтимоӣ. Ҷамъият ҳамчун системаи диссипативӣ. Худташаққулиҳои иҷтимоӣ ҳамчун раванди тартиботгирӣ дар ҷомеа. Устувории динамикӣ ва суботи ноустувор дар ҳаёти ҷамъиятӣ.

Мафҳумҳои асосӣ ва назари методологӣ. Дараҷаҳои гуногуни умумиқонунии дар фаҳмиши мафҳуми ҷамъият. Мафҳуми сотсиум (ҷомеа). Сотсиум ҳамчун мизони фарққунии миёни воқеияти иҷтимоӣ ва ғайриҷамъиятӣ. Сотсиум – шакли мавҷудияти воқеияти иҷтимоӣ дар олам. Хусусиятҳои умумии ҷамъият: умумияти фардҳои қобил ба такрористехсолқунӣ, ғайриҷамъиятӣ муштарак барои қонеъ гардонидани манфиату талаботҳо, муносибатҳои ҷамъиятӣ чун шакли ғайриҷамъиятӣ муштарак онҳо. Мафҳуми ниҳоди иҷтимоӣ. Хусусияти ниҳодии муносибатҳои ҷамъиятӣ. Фазаи иҷтимоӣ ва вақти иҷтимоӣ.

Мавзӯи 37. Антропологияи иҷтимоӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Антропологияи иҷтимоӣ ҳамчун фасли фалсафаи иҷтимоӣ. Айният ва фарқияти антропологияи фалсафӣ ва антропологияи иҷтимоӣ. Предмет ва методи антропологияи иҷтимоӣ. Антропологияи иҷтимоӣ дар бораи табиати инсон. Масъалаи моҳияти иҷтимоии инсон дар таърихи афкори фалсафӣ. Эволюционизм ҳамчун майлоне дар антропологияи иҷтимоӣ. Назарияи ҷамъиятӣ эволюционизм дар антропологияи иҷтимоӣ: Э.Тейлор, Ҷ.Фрэнкел, А.Бастиян, Л.Морган. Мувофиқи эволюционизм: Ф.Ратсел, Л.Фробениус, Ф.Гребнер, Т.Хейердал. Равияҳои

диффузионизм: инвазионизм, назарияи маркази фархангӣ, назарияи доираҳои фархангӣ. Унсурҳои методологии тасвири антропологӣ. Идеяи диффузия дар антропологияи иҷтимоӣ. Консепсияи инсонӣ «моҳир», «оқил», «бомуҳаббат», «тааррузкунанда», «иктисодӣ», «бозикунанда». Антропологияи иҷтимоӣ ва социология. Категорӣҳои айният дар антропологияи иҷтимоӣ. Инсон ва раванди иҷтимоӣ-фархангӣ. Муҳити ҳаёти ва экологияи инсон. Озодии иҷтимоӣ ва озодии шахсӣ. Масъалаи арзишҳои ҳаёти инсонӣ. «Эҳтиром» дар нисбати ҳаёт (А.Швейтсер). Фалсафаи «радияи тачовуз». Антропологияи иҷтимоӣ ҳамчун асоси методологии амалҳои гуманитарӣ.

Б. Машгулияти аудитори амалӣ

Ҷамъият ҳамчун низомӣ робита ва муносибати одамон

Масъалаҳо, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Фалсафаи иҷтимоӣ фасли махсуси фалсафа. Фалсафаи иҷтимоӣ ва сотсиология: умумият ва фарқият.
2. Диалектика, назарияи система ва синергетика дар таҳлили ҳаёти ҷома.
3. Сотсиум (ҷома) ҳамчун мизони фарқкунии миёни воқеияти иҷтимоӣ ва ғайрииҷтимоӣ.
4. Муносибатҳои ҷамъиятӣ ва алоқамандии он бо муҳити фархангӣ, ҳолатҳои равонӣ ва рӯҳияи одамон.
5. Айният ва фарқияти антропологияи фалсафӣ ва антропологияи иҷтимоӣ.
6. Назарияи эволюционизм дар антропологияи иҷтимоӣ.
7. Идеяи диффузия ва назарияи диффузионизм дар антропологияи иҷтимоӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Момджян К.Х. Социум. Общество. История. – М., 1994.
2. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 199
3. Поппер К.Р. Открытое общество и его враги. – М., 1992.
4. Тённис Ф. Общность и общество. – СПб., 2002.
5. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994
6. Коллингвуд Дж. Р. Идея истории. Автобиография историка. – М., 1982.

Мавзӯи 38. Чамъият ва табиат. Диалектикаи робитаи бай-ниҳамдигарии онҳо

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Табиат ва чамъият: ягонагӣ, хусусиятҳои хос ва робитаи мутақобила. Табиат: манбаи универсалии дониш, предмети умумии меҳнат, манбаи чизҳо, энергия ва иттилоот, манбаи қонебгардонии талаботҳои маънавӣ ва эстетикӣ инсон ва сӯхати инсон. Мафҳуми «асосҳои табиӣ» ҳаёти ҷомеа. Гуногунмаъноии мундариҷаи он. Табиати аввал, муҳити атроф, муҳити ҷуғрофӣ, «табиати дуҷум», биосфера, антропосфера, техносфера, сотсиосфера, ноосфера. Айният ва фарқияти қонунҳои табиат ва чамъият. Диалектикаи робитаи мутақобилаи табиат ва чамъият. Хусусияти механизми робитаи чамъият ва табиат.

Моҳияти иҷтимоии инсон ва истехсолоти моддӣ ҳамчун омилҳои муайянқунандаи робитаи чамъият ва табиат. Моҳияти зиддияти диалектикӣ дар фазои робитаи мутақобилаи чамъият ва табиат. Назарияҳои иҷтимоии детерминизм. Детерминизми ҷуғрофӣ Ибни Халдун, Ш.Монтескё, Г.Бокл, Л.И. Мечников ва аҳамияти он дар тафсири масъалаи робитаи чамъияту табиат ва маҳдудияти он. Экология, техносфера, ахлоқ. Моҳияти бӯҳрони экологии муосир. Концепсияи «ноосфера»-и В.И.Вернадский. Аҳамияти омилҳои иҷтимоӣ дар доираи назарияи «ноосфера». Нақши илм дар таҳаввулотии биосфера.

Б. Машгулияти аудиториӣ амалӣ

Воқеияти иҷтимоӣ ва таҳқиқи он дар фалсафа

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Таҳаввули андешаҳо доир ба чамъият дар таърихи афкори фалсафӣ.
2. Концепсияи марксистии сотсиум.
3. Назарияи амали иҷтимоии М. Вебер.
4. Амсилаи чамъият дар назарияи функционализми сохтори Т.Парсонс.
5. Хирадгарии чамъиятӣ ва амали коммуникативӣ дар назарияи Ю.Хабермас.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М., 1998
2. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. – М., 1991.
3. Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Рендерс Й. За пределами роста: предотвратить глобальную катастрофу, обеспечить устойчивое будущее. – М., 1994.

Мавзӯи 39. Соҳаҳои асосии ҳаёти ҷамъият. Соҳаи иқтисодӣ – соҳаи асосии ҳаёти ҷамъият

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Соҳаҳои татбиқебии ҷамъият ҳамчун система. Ҷамъият ҳамчун системаи кушод. Хусусияти ниҳодии муносибатҳои ҷамъиятӣ – асоси тақсимбандии ҳаёти ҷамъиятӣ ба соҳаҳои муайян.

Соҳаҳои асосии ҳаёти ҷомеа: иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва маънавӣ. Моҳияти соҳаи ҳаёти иқтисодии ҷамъият. Истеҳсолоти моддӣ. Сохтори истеҳсолоти моддӣ. Соҳаҳои истеҳсолоти моддӣ ҷамъият. Гарзи ҷамъиятии истеҳсоли неъматҳои моддӣ. Меҳнат ҳамчун раванди табиӣ ва падидаи ҷамъиятӣ. Қувваҳои истеҳсолкунанда ҳамчун шакли ҷамъиятии фаъолияти меҳнатии инсон ва асоси мотиватсияи инсон ба меҳнат. Тақсимои ҷамъиятии меҳнат: давраҳои асосӣ, ҳолати имрӯза ва дурнамои он. Масъалаи бегонашавӣ. Хусусияти татбиқи назарияи система дар тадқиқоти ҷомеа. Омилҳои объективӣ ва субъективӣ ҳаёти иқтисодии ҷамъият ва робитаи мутақобилаи онҳо. Моликият ва типҳои он. Ташаккули идеяи моликият дар таърихи фалсафа. Нақши моликият дар инкишофи ҷомеа. Характери диалектикий робитаи байниҳамдигарии истеҳсолот, тақсимот, мубодила ва истеъмоли неъматҳои моддӣ. Хусусияти соҳаи иқтисодӣ дар шароити имрӯза. Мафҳуми «иқтисодиёти иттилоотӣ», «инноватсия», «сармояи интеллектуалӣ». Илм ҳамчун соҳаи назариявии фаъолияти меҳнатии одамон. Илм ҳамчун соҳаи маънавию назариявии фарогирии воқеият. Илм ҳамчун шакли фаъолият доир ба истеҳсоли донишҳои эътимодбахш. Ба қувваи бевоситаи истеҳсолкунанда мубаддал шудани илм.

Б. Машгулияти аудитории амалӣ

Тарзи истеҳсолоти чамбиятӣ. Таксимоти чамбиятии меҳнат
Масъалаҳое, ки дар машгулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Тавсифи соҳаҳои асосии ҳаёти ҷомеа.
2. Соҳаи ҳаёти иқтисодӣ – соҳаи асосии чамбият.
3. Истеҳсолоти моддӣ муайянсозандаи сатҳи инкишофи иқтисодӣ ва нишондиҳандаи устувории системаи иҷтимоӣ-сиёсии ҷомеа.
4. Моликият, тавсифи моликият дар назарияҳои ҷомеашиносӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие. – Маркс К.,
2. Энгельс Ф. Сочинения. – Т. 13.
3. Маркс К. Тезисы о Фейербахе //К.Маркс, Ф.Энгельс. Соч. 2-е изд.Т. 3.
4. Маркс К. «Капитал. Ч.1. // К. Маркс., Ф.Энгелс. Соч. 2-ое изд. Т.23.
5. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Избранные произведения. –М.,1990

Мавзӯи 40. Сохтори иҷтимоии чамбият

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми «иҷтимоӣ» ва тавсифи умумии он. Фаҳмиши ваҷеъ ва маҳдуди соҳаи иҷтимоӣ. Умумиятҳои иҷтимоии одамон ҳамчун субъекти фаъолияти иҷтимоӣ. Фаъолияти иҷтимоӣ ҳамчун фаъолияти чамбиятӣ-дигаргунсозандаи субъектҳои иҷтимоӣ. Муносибатҳои иҷтимоӣ – шакли махсуси муносибатҳои чамбиятӣ. Назарияи классикӣ (марксистӣ) ва ғайриклассикии сохтори иҷтимоӣ. Назарияи синфҳо дар таҳлили сохтори иҷтимоӣ. Назарияи стратификасионии П.Сорокин. Фарқияти ин назарияҳо. Унсурҳои сохтори иҷтимоӣ ва тавсифи онҳо. Мафҳуми табақаи миёна. Нақши иҷтимоии табақаи миёна, масъалаи ташаккули он. Элитаи сиёсӣ ва иқтисодии чамбият ва нақши он дар шароити раванди ҷаҳонишавӣ. Назарияи ҷойивазкунии иҷтимоӣ.

Фарқиятҳои табиӣ ва иҷтимоии одамон. Зиддиятҳои иҷтимоӣ ва таъсири он ба устувории системаҳои иҷтимоӣ. Дараҷаи дифференциатсияи иҷтимоӣ ва меъёрҳои адолати иҷтимоӣ. Оила ҳамчун унсур махсуси соҳаи ҳаёти иҷтимоӣ. таҳаввулотҳои оила. Ҳифзи оила бузургтарин арзиши иҷтимоӣ ахлоқдори анъанаи тоҷикон. Масъалаи эҳтимои оила, бузургдошти анъанаҳои оиладорӣ дар осори илмӣ, паёмҳо ва баёнияҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.

Шаклҳои таърихӣ умумияти одамон: авлод, қабила, халқият, миллат. Халқият ва миллат – мушкӣ дар тавзеҳ ва номуайяни дар таъйиноти онҳо. Консепсияи этногенези Л.Н.Гумилев. Фарҳанги миллӣ ва ҳислатҳои миллӣ.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Ҳаёти иҷтимоӣ – соҳаи ҳастии умумиятҳои таърихӣ одамон

Масъалаҳо, ки дар машғулиятҳои семинари муҳокима мешаванд:

1. Фаъолияти иҷтимоӣ ва муносибатҳои иҷтимоӣ.
2. Соҳаи ҳаёти иҷтимоӣ дар тавзеҳи назарияи синфҳо ва назарияи стратификатсия.
3. Унсурҳои сохтори иҷтимоӣ ва тавсифи онҳо. Мафҳуми табақаи миёна.
4. Оила ҳамчун унсур махсуси соҳаи ҳаёти иҷтимоӣ.
5. Масъалаи ҳифзи оила дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. – М., 1995.
2. Бодрийяр Ж. Общество потребления. – М., 2006.
3. Парсонс Т.О социальных системах. –М., 2002.
4. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
5. Наврузов С. Потребительство. —Душанбе, 2014.
6. Тённис Ф. Общность и общество. – СПб., 2002.
7. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. – М., 1985.

Мавзӯи 41. Ҳаёти сиёсии ҷамъият

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Соҳаи ҳаёти сиёсии ҷомеа. Мафҳуми ташкилоти сиёсӣ. Моҳият, хусусият ва унсурҳои сиёсии идоракунии равандҳои ҷамъиятӣ. Падидаи ҳокимият дар ҳаёти ҷомеа. Ҳокимияти сиёсӣ ва манфиати иҷтимоӣ.

Идоракунии ва худидоракунии. Мафҳуми режими сиёсӣ. Соҳаи сиёсии ҳаёти ҷамъият ва унсурҳои асосии он. Мақоми давлат дар танзими идоракунии равандҳои иҷтимоӣ. Вазифаҳои асосии давлат. Давлат чун унсури муҳими сохтори сиёсӣ: ташаккул ва типологияи он. Моҳияти давлати ҳуқуқбунёд.

Сиёсат, ҳуқуқ ва ахлоқ дар ҷомеаи муосир. Авторитаризм ва демократизм ҳамчун тарзҳои алтернативии татбиқи ҳокимият дар ҷомеа. Масъалаи ҳамохангии иҷтимоӣ дар таърихи фалсафа (Афлотун, Арасту, Гоббс, Руссо, Гегел, Маркс). Мақоми идеология дар ҳаёти сиёсӣ. Идеологияи давлати Тоҷикистон ва дурномаи арзишҳои ҷомеаи шахрвандӣ. Фалсафаи сиёсӣ ва сиёсатшиносӣ: алоқамандӣ ва фарқият. Хусусияти назари фалсафӣ ба таҳлили соҳаи ҳаёти сиёсии ҷомеа. Марҳилаҳои ташаккули фалсафаи сиёсӣ. Сиёсат, ҳокимият, давлат – категорияҳои асосии фалсафаи сиёсӣ.

Ҳадафи олии сиёсат ва тарзҳои тасвияи он. Реализми сиёсӣ ва утопияи сиёсӣ, мақсад ва восита, аёнӣ ва ноаёнӣ дар сиёсат. Идеали сиёсӣ масъалаи таркиботи комили соҳаи сиёсии ҷомеа. Иродаи сиёсӣ чун шакли дохилии ҳокимият. Забони сиёсат ҳамчун шакли олои ҳокимият ва нишондиҳандаи сатҳи фарҳанги сиёсии ҷомеа.

Б. Машгулияти аудиторӣ амалӣ

Давлати ҳуқуқбунёд. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиқлолияти давлатӣ ва таъмини ҳаёти осоиштаи мардуми кишвар

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Соҳаи ҳаёти сиёсӣ – соҳаи идоракунии ҷамъият.
2. Ҳокимият масъалаи асосии соҳаи ҳаёти сиёсӣ.
3. Давлат – унсури асосии соҳаи ҳаёти сиёсӣ.

4. Давлати ҳуқуқбунёд. Сиёсат, ҳуқуқ ва ахлоқ дар ҷомеаи муосир.

5. Хусусиятҳои назари фалсафӣ ба таҳлили соҳаи ҳаёти сиёсӣ. Фалсафаи сиёсӣ.

6. Идеали сиёсӣ ва иродаи сиёсӣ.

7. Нақши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар таҳкими истиқлолияти давлатӣ ва таъмини ҳаёти ошоштаи мардуми кишвар.

Мавзӯи 42. Ҳаёти маънавии ҷамъият

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Маънавиёт ҳамчун соҳаи азхудкунии арзишии воқеият. Мафҳуми истехсолоти маънавӣ ва раванди инкишофи он. Нақши арзишҳо дар дарки фалсафии воқеияти иҷтимоӣ. Системаи меъёрҳои рафтори иҷтимоӣ. Унсурҳои ҳаёти маънавии ҷомеа: талаботҳои маънавӣ, фаъолияти маънавӣ ва истехсолоти маънавӣ, ки ба ташаккули шаклҳои дигари маънавиёт мусоидат мекунад, аз қабилӣ арзишҳои маънавӣ, истеъмоли маънавӣ, робитаҳои маънавӣ, зуҳури робитаи маънавии байнишахсӣ ва ҷамъиятӣ, иттилоот, ахбор, маориф, мероси маънавии гузашта ва ғ. Шуури фардӣ ва шуури ҷамъиятӣ – унсури сохтори ҳаёти маънавии ҷомеа. Робитаи маънавиёт ва иҷтимоиёт. Илм ҳамчун соҳаи воқеияти маънавӣ-назариявӣ, ҳамчун фаъолият дар роҳи истехсоли дониши муътамад. Фалсафа – таълимот дар бораи принципҳои умумии ҳастии маърифат ва ҳосиятҳои он, тарзи ратсионалии асосноксозӣ ва ифодаи арзишии муносибати инсон ба олам. Маънавиёт – маърифати олами муҳит, тарзи муҳимми таҳияиназари инсон ба олам, ба ҳештан ва дарки бошууронои маънии ҳаёт дар андешаҳо.

Мутақодии рӯҳи инсон дар раванди ташаккули таърихӣ: парвоз ва сукут, андӯхтану афзудан ва талаф ёфтган, фоҷеа ва шуқуҳу иқтидор. Мубоҳисаҳо дар атрофии мафҳумҳои «эҳёи маънавӣ», «истехсолоти маънавӣ», «фарҳанги маънавӣ». «Олами маънавии инсон» дар консепсияҳои фарҳангӣ - антропология. Ташаккули маънавиёт дар фазои истиқлоли ақл, сатҳ ва сифати дониш, афкори фарҳангӣ, маориф, умуман самтҳои мухталифи фаъолият ва талаботҳои ҷамъиятӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Лотман Ю. М. Культура и взрыв. – М., 1992.
2. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
3. Диденко В.Д. Духовная реальность и искусство: эстетика преобразования. – М., 2005.
4. Кара-Мурза С.Г. Демонтаж народа. – М., 2007.
5. Парсонс Т. Система современных обществ. – М., 1998.
6. Мутолиаи китобҳо, мақолаҳо ва паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон.

Мавзӯи 43. Таърих ва фалсафаи таърих

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Таърих ҳамчун шакли мавҷудияту тағйирёбии ҷамъият. Тавзеҳи гуногуни маънои таърих дар афкори фалсафӣ. Эсхатология, провиденсиализм, инкишофи қонунӣ, худ ба худ рӯй додани ҳодисаҳо дар таърих. Маънои таърих ва ҳадафи таърих. Алоқамандии маънои таърих бо эътирофи характери қонунии инкишоф. Хусусияти қонунҳои таърих ва фарқияти он аз қонунҳои табиат. Фаҳмиши диалектикаи қонунҳои таърих (Гегел, Маркс) ва позитивистӣ (К.Поппер), ихтилофи онҳо. Зарурат ва тасодуф дар таърих. Таносуби кулл, махсус ва ҷузъ дар тасвири таърихӣ инкишофи равандҳои ҷамъиятӣ. Се назарияҳои муҳимтарин оид ба таърихи ҷомеа: форматсионӣ, тамаддунӣ ва културологӣ.

Мавзӯи фалсафаи таърих: мантиқи инкишофи ҳастии ҷамъиятӣ, ҷамъияти инсонӣ ҳамчун системаи кулли инкишофёбанда, ягонагӣ ва гуногунии раванди таърихӣ, детерминизми таърихӣ ва пешрафти ҷамъиятӣ. Идеияи фалсафии таърих: «худшиносии таърихӣи Замон», пешниҳодилоиҳои ҷомеаикомиле, ки аз талаботҳои замон бармеояд, асосноккунии ягонагӣ ва гуногунии раванди таърихӣ: гузашта, ҳозира ва оянда. Масъалаи субстансияи (ҷавҳари) таърих дар фалсафаи Замони-нав, дар концепсияи Г.Гегел, К.Маркс ва афкори фалсафии қарни XX ва аввали қарни XXI. Идеияи оянда ҳамчун идеали марғубу дилхоҳи сохтори ҷамъиятӣ. Робитаи байни идеияи «воҷибӣ» (лозимӣ) ва «ҳолои айнию воқеӣ» дар фалсафаи таърих. Назари утопиявӣ ва назари муътамад дар тасвири фалсафии оянда. Нақши утопия дар инкишофи ҷомеа. Мафҳуми

вокеяи таърихӣ. Вақти таърихӣ ва фазои таърихӣ. К.Ясперс дар бораи «замони меҳварӣ». Гегел: «Рӯшноӣ нахуст дар Форс пайдо шуд». Ҷаҳони муосир ва ташаккули вақту фазои ягонаи таърихӣ. Фалсафаи таърих – таҳлили ҷанбаҳои онтологӣ, гносеологӣ ва раванди таърихӣ. Фалсафаи таърих – асоси ҷаҳонбинӣ ва методологӣ илми таърих.

Мавзӯи 44. Субъект ва қувваҳои пешбарандаи таърих

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Объективият ва субъективият дар таърих, робитаи онҳо. Омилҳои объективии пешрафти таърих: шароитҳои табиӣ ва иқлимӣ ҷамъият; ҳолати истеҳсолоти ҷамъиятӣ; сохтори иҷтимоӣ ҷамъият; талаботҳо ва манфиатҳои ҷамъиятӣ (одамон), заруриятҳои таърихӣ, зиддиятҳои ҷамъиятӣ ва ғайра. Омилҳои субъективӣ: шуур; олами маънавии одамон; малакаю қобилияти одамон ба истеҳсолоти ҷамъиятӣ; таҷрибаи иҷтимоӣ; сатҳи фарҳанг; сифатҳои ташкилотчигӣ ва иродаи одамон; муташаққили дар амалҳои одамон ва ғайра.

Мафҳуми субъекти таърихӣ, фарқияти он аз субъекти иҷтимоӣ. Хусусияти ҳастии воқеии гуруҳҳои иҷтимоӣ дар марҳилаҳои гуногуни инкишофи таърих. Мафҳуми сахнаи таърихӣ. Зиддиятҳои этникӣ, муборизаи байни табақоти ва байнисинфӣ, фаъолияти ҳизбҳо ва ташкилотҳои дигари ҷамъиятӣ чун қувваҳои пешбарандаи таърих. Нақши давлат дар инкишофи ҷомеа. Робитаи мутақобилаи давлат ва раванди воқеии таърих. Инсон чун субъекти таърих. Нақши шахс дар таърих: қаҳрамон, шахси бо назари танқид фикркунанда, пешво. Гуногунии баҳогузорӣ ва масъалаи объективияти он.

Мавзӯи 45. Ҷомеаи постиндуриалӣ ва иттилоотӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Ҷомеаи постиндуриалӣ – марҳилаи навин дар таърихи ҷомеаи инсонӣ. Муайянияти ҷомеаи постиндуриалӣ. Назарияҳои иҷтимоӣ ҷомеаи постиндуриалӣ. Тақсимбандии марҳилаҳои таърихи ҷамъият дар асари Д.Белл «Ҷомеаи фарорасандаи постиндуриалӣ»: тоиндуриалӣ, индуриалӣ, постиндуриалӣ. «Детерминизми аксиологӣ» асоси идеологӣ таснифи ҷомеа дар таълимоти Д. Белл.

Навоварӣ ва гомҳои технологӣ дар бунёди ҷомеаи постиндустриалӣ: гузаштан аз системаи механикӣ, электрикӣ, электромеханикӣ ба системаи электронӣ; сатҳи гӯшношуниди табодули ахбор; тағйирёфтани бештари бузургиҳо, «фишурда» ва хурд шудани унсурҳои босамаре, ки ноқили импулси электрикиро қувват мебахшанд (миниатюризатсия); интиқоли дискретии (номуттасили) ахбор тавассути кодҳои рақамӣ (дигитализатсия), таъмини барномасозии муосир бидуни донишҷони ягон забони махсус.

Хусусиятҳои ҷомеаи постиндустриалӣ: ба соҳаи хидматрасонӣ ворид шудани соҳаҳо ва таҳассусҳои нав; инкишофи хизматрасонӣ ва тағйир ёфтани нақши зан дар ҷомеа, қатъиян ҳал шудани масъалаи баробарии зану мард; табаддулот дар фаъолияти маърифатии инсон – ҳадафи дониш ба даст овардани донишҳои типӣ нав; компютерикунонӣ ва васеъ шудани мафҳуми «ҷойи корӣ» ва ғ. Майлонҳои асосии гузаштан ба ҷомеаи постиндустриалӣ: фаъолияти иқтисодӣ, баробарии ҷомеаи иҷтимоӣ ва шаҳрвандӣ, таъмини боътимоди назорати сиёсӣ, таъмини назорати маъмурий.

Ҷомеаи постиндустриалӣ ҳамчун ҷомеаи иттилоотӣ. Компютер – асоси техникаи инқилоби телекоммуникативӣ. Нишонаҳои инқилоби телекоммуникативӣ: афзалияти дониши назариявӣ, мавҷуд будани технологияи интеллектуалӣ, афзудани шумораи пешбарандагони дониш, гузаштан аз истеҳсоли мол ба истеҳсоли хидмат, тағйиротҳо дар характери меҳнат, тағйир ёфтани нақши зан дар низоми меҳнат.

Се амвоҷи инкишофи ҷомеа: аграрӣ, индустриалӣ ва постиндустриалӣ (иттилоотӣ) дар консепсияи ҷомеаи иттилоотии Э.Тоффлер. Назарияи ҷомеаи нави индустриалӣ дар тадқиқотҳои Ч.Гелбрейт. «Ҷомеаи истеъмолӣ» дар фаҳмиши Ч.Гелбрейт: рушди нобаробарии иқтисодӣ ва ҳолати қаноатманд набудани эҳтиёҷоти ҷамъиятӣ. Панҷ давраи инкишофи ҷомеа дар таълимоти У.Росту: ҷомеаи анъанавӣ, ҷомеаи гузариш, давраи «ғечидан» аз инқилобҳои саноатӣ ба сӯи дигаргуниҳои бузурги иҷтимоӣ сиёсӣ, давраи «болиғ» – давраи инкишофи инқилоби илмӣ-техникӣ ва рушди шаҳрҳо, давраи «истеъмоли баланди оммавӣ». Марҳилаи «истеъмоли баланди оммавӣ» – марҳилаи афзудани ҳиссаи молҳои истеъмолӣ дар иқтисодиёт.

Иттилоот воситаи ба даст овардани ҳокимият ва озодӣ. Гузариш аз «ҷомеаи миллӣ» ба «ҷомеаи ҷаҳонӣ» бар асари коммуникатсияи глобалӣ.

Мавзӯи 46. Ҷомеаи шахрвандӣ

А. Маишгулияти лексионӣ-назариявӣ

Ҷомеаи шахрвандӣ раванди беохирӣ такомули ҷамъият, ҳокимият, сиёсат ва инсон, ки тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаро фаро мегирад. Се оғози ташаккули ҷомеаи шахрвандӣ: инсон, коллектив ва ҳокимият. Идеяи ҷомеаи шахрвандӣ – ҳаракати беист ва тағйирёбии ҳамешагӣ аз инсон, ҷамъият ва ҳокимият ба сӯи тараққии комилтару мутамаддинтар.

Ҷомеаи шахрвандӣ – системаи аз давлат мустақили институтҳо, муносибатҳои ҷамъиятӣ, ки ҳадафи он таъмини шароит барои худтатбиқшавии фарди алоҳида, коллективҳо, муҳаё намудани имкониятҳои баробар ба хотири амалӣ намудан ва ҳифзи манфиату талаботи онҳо.

Нишонаҳои ҷомеаи шахрвандӣ: мавҷуд будани соҳибони хусусии воситаҳои истеҳсолот, инкишоф ва паҳн шудани демократия, худидоракунии, ҳимояи ҳуқуқи шахрвандон, сатҳи баланди фарҳанги шахрвандӣ ва шуури ҳуқуқию сиёсӣ, ташаккули инсонии типӣ нав.

Вазифаҳои ҷомеаи шахрвандӣ: ҳимояи ҳуқуқ, озодии шахрвандон ва ташкилотҳои онҳо дар раванди фаъолияти ҳаётии онҳо аз даҳлати давлат ва ташкилотҳои давлатӣ; ташкили назорати ҷамъиятӣ дар роҳи риояи қонунҳои зиддимонополӣ ва қоидаҳои рақобати дурусту софдилона; иштирок дар ташкил намудани мақомоти демократию ҳуқуқи давлати иҷтимоӣ; баланд бардоштани таҳассуси қорӣ ва касбии аъзоёни иттиҳодияҳои истеҳсолӣ-ҷамъиятӣ, ширкат дар идораи муассисаҳои гуногуни иҷтимоӣ (ҳонаҳои истироҳатӣ, маҷмааҳои варзишӣ ва ғ.); қорқарди стратегияи ҳамқории муносиб бо давлат ва мақомоти давлатӣ.

Тасаввуроти иҷтимоӣ-фалсафӣ доир ба ҷомеаи шахрвандӣ дар таърихи фалсафа. Гоббс: гузариш аз ҳолати душмании умумӣ ва тарс аз марг ба ҷомеаи муназзами фарҳангӣ. Ҷомеаи шахрвандӣ «иттиҳоди ҳузури нотакрори фардҳо», коллектив, ки аъзоёни он сифатҳои олии инсониро соҳиб мешаванд (Ҷ.Локк, И.Кант). Фаҳмиши гегелии ҷомеаи шахрвандӣ: системаи талаботҳо, татбиқи адлия (ҳокимияти судӣ), политсия ва кооператсия. Гегел: системаи талаботҳо, ки ба молиқияти хусусӣ бунёд ёфтаанд, муносибатҳои молиқиятӣ ва табақавӣ, системаи робитаҳои ҳуқуқӣ. Таҳлили ҷомеаи шахрвандӣ дар таълимоти К.Маркс.

Ҷомеаи шахрвандӣ ва оғози шахсият. Фарқияти ҷомеаи шахрвандӣ аз ҷомеаи анъанавӣ. Ҷомеаи шахрвандии классикӣ ва ғайриклассикӣ. Ҷомеаи шахрвандӣ ва ояндаи инсоният.

Мавзӯи 47. Шуури ҷамъиятӣ, дараҷа ва шаклҳои он

А. Машғулияти лексионӣ-назариявӣ

Шуури ҷамъиятӣ – ҳаёти маънавии ҷомеа бо фарогирии маҷмӯи эҳсосҳо, рӯҳия, ақидаҳо, идеяҳо, анъанаҳо, арзишҳо, назарияҳо. Шуури ҷамъиятӣ – инъикоскунандаи манфиату тасаввуроти гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ, синфҳо, миллатҳо, ҷамъият куллан дар ғаёлияти маънавии одамон. Воқеияти таърихӣ – тавлидсозандаи шуури ҷамъиятӣ.

Шуури ҷамъиятӣ дар системаи фарҳанг. Шуури ҷамъиятӣ – асоси ғаёлияти фарҳангӣ. Сотсиум – субъекти шуури ҷамъиятӣ. Характери таърихӣ шуури ҷамъиятӣ. Сохтори шуури ҷамъиятӣ: идеологияи ҷамъиятӣ ва психологияи ҷамъиятӣ. Шуури ҷамъиятӣ дар фазои «фарҳанги моддӣ», системаи алоқа ва робитаҳои мутақобилаи иҷтимоӣ, маишат ва рӯзгори муқаррарӣ, зухуроту равандҳои таърихӣ. Типҳои шуури ҷамъиятӣ: шуури гурӯҳӣ, шуури синфӣ, шуури умумиинсонӣ. Дараҷаҳои шуури ҷамъиятӣ: муқаррарӣ-амалӣ, илмӣ-назариявӣ. Шаклҳои шуури ҷамъиятӣ: ахлоқ, дин, ҳуқуқ, сиёсат, фалсафа, илм, санъат, шуури экологӣ, шуури иқтисодӣ, шуури эстетикӣ. Шаклҳои шуури ҷамъиятӣ раванди махсуси инъикоси воқеият дар алоқамандӣ бо тарзҳои ғаёлияти ҷамъиятӣ.

Ҳастии ҷамъиятӣ – муайянсозандаи шуури ҷамъиятӣ. Ҷаёлият ва забон асоси ташаккули шуури ҷамъиятӣ. Шуури фардӣ ва шуури ҷамъиятӣ. Шуури фардӣ – нотакрорӣ зухури андеша ва афкори хоси фард чун инъикоскунандаи муҳити нотакрорӣ ҳаётии инсонӣ алоҳида дар фазои ташаккули шуури ҷамъиятӣ. Масъалаи идеалиёт ҳамчун масъалаи иҷтимоӣ-фалсафӣ.

Б. Машғулияти аудиториӣ амалӣ

Ташаккули назарияҳои ҷамъияти постиндустриалӣ ва иттилоотӣ

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Муайянияти ҷомеаи постиндустриалӣ. Марҳиланигорӣ таърихи ҷомеа.

2. Назарияи ҷомеаи постиндустриалии Д. Белл.
3. Хусусияти хоси ҷомеаи постиндустриалӣ ва иттилоотӣ.
4. Компютер – асоси техникии инқилоби телекоммуникативӣ.
5. Гузариш аз «ҷомеаи миллӣ» ба «ҷомеаи ҷаҳонӣ» бар асари коммуникатсияи глобалӣ.
6. Ҷомеаи шаҳрвандӣ раванди беохирӣ тақомули ҷамъият, ҳокимият, сиёсат ва инсон.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
2. Тойнби А. Постигание истории. – М., 1991.
3. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем. – СПб., 1999.
4. Гегель Г.Ф. Философия истории. – М.: 1999.
5. Тойнби А.Дж. Постигание истории. – М., 2001
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. – М., 1999.
7. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. – М., 2001.

Мавзӯи 48. Фалсафаи фарҳанг

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми маданият, моҳият ва вазифаҳои асосии он. Маданият – асоси ҳаёти инсон. Тавзеҳи мафҳумҳои «маданият», «фарҳанг», «култура». Маданияти моддӣ ва маданияти маънавӣ. Нақши шуур ва системаи рамзҳо дар ташаккули маданияти инсонӣ. Вазифаҳои маданият. Маданият хосияти ҷудонапазири инсон. Дидгоҳи аксиологӣ ва фаъолияти оид ба шарҳи маданият.

Масъалаи муносибати маданият ва тамаддун. Умумият ва фарқияти мафҳуми «маданият» ва «тамаддун». Тамаддун басифати марҳилаи маданият дар назарияи тамаддунии А.Тойнби. Тамаддун ҳамчун асоси маданият аз нигоҳи Ф.Бродел. Мутаозддӣ тамаддун ва маданият дар асари О.Шпенглер «Фуруби Аврупо». Идеяи бо ҳам омадану айнаиат ёфтани тамаддуну маданият аз нигоҳи романтикҳои олмонӣ. Марҳилаҳои асосии таҳаввули тамаддун: аграрӣ-анъанавӣ ва индустриалӣ. Тавсифи

умумии таснифоти тамаддун. Нишонаҳо ва ҷиҳатҳои муҳимми тамаддун. Муस्ताқилияти нисбии маданият ва тамаддун, робитаи мутақобилаи онҳо.

Маданият ва табиат. Маданият ҳамчун маҳсули эҷодкорихоии инсон. Хусусиятҳои маҳсули муносибати маданият ва табиат. Бухрони экологӣ. Масъалаҳои муносибати маданият ва табиат аз нигоҳи фалсафаи муосир.

Маданият, этнос, забон. Сохтори мураккаб ва хусусиятҳои маданият. Ҷанбаҳои ихтилофмазмуни маданият: универсалӣ, минтақавӣ, наҷодӣ, миллию этникӣ, лингвистӣ, синфию гурӯҳӣ, синнусолию ҷинсӣ ва ғ. Маҳкум кардани наҷодпарастӣ. Тадқиқотҳои илмӣ замони муосир оиди ба зиддигуманистӣ будани ҳамаи шаклҳои наҷодпарастӣ.

Гурӯҳбандии маданияти муосир: маданияти маргиналӣ, маданияти табақаҳои элитии ҷамъият, маданияти оммавӣ, субкултура (порчафарҳанг, фарҳанги фаръӣ) ва контркултура (хилофи фарҳанг). Ду майлони этнонатсионалии маданият: этноцентризм ва космополитизм. Релятивизми маданият ва универсализми маданият. Нақши забон дар инкишофи маданият. «Фолклоризатсия»-и маданият. Робитаи мутақобилаи маданият ва иқтисодиёт. Муносибати маданият ва иқтисодиёт ҳамчун ҳаракат аз синергия ба аллергия. «Индустрияи фарҳангӣ» ҳамчун яке аз соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ. Тамоилҳои мусбати робитаи мутақобилаи маданият ва иқтисодиёт дар охири асри XX. Масъалаҳои гуманизм, экология ва ояндаи инсоният дар раванди ташаккули муносибатҳои иқтисодӣ ва фарҳангии муосир.

Бисёрфарҳангӣ. Бисёрфарҳангӣ ҳамчун ҳаракати воқеии иҷтимоӣ ва ҳамчун ҷараёни муайяни андеша ва идеология. Амсилаи ассимилятивии бартараф намудани фарқиятҳои маданияту этникӣ; амсилаи нигоҳ доштани ҳуввияти этникию миллии Бисёрфарҳангӣ – бартараф намудани навоқиси ду амсилаи аввал. Плюрализми фарҳангии А.Этциони ва И.Тейлор. Ҷиҳатҳои афзалиятӣ ва норасоҳои бисёрфарҳангӣ. Падидаи индустрияи фарҳангӣ. Масъалаи робитаи мутақобилаи тамаддунҳо. Масъалаи ҳифз ва таҳкими фарҳангҳои миллии минтақавӣ. Хусусиятҳои хоси тамаддуни тоҷик. Даъвоҳои тамаддуни асри XXI.

Б. Маиғулияти аудитории амалӣ
Фарҳанг ва ҳаёти маънавии ҷамъият

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Моҳияти мафҳуми тамаддун ва фарҳанг.
2. Истеҳсолоти маънавий ва истеъмолот.
3. Назарияҳои инкишофи фарҳангию тамаддунии таърих: О. Шпенглер ва А. Тойнби.
4. Тамаддун ҳамчун асоси маданият аз нигоҳи Ф.Бродел.
5. Бисёрфарҳангӣ ҳамчун ҳаракати воқеии иҷтимоӣ ва ҳамчун ҷараёни муайяни андеша ва идеология.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. – М., 1991.
2. Ильенков Э.В. Философия и культура. - М., 1991.
3. Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1-2. – М., 1993-1998.
4. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.

Мавзӯи 49. Бухрони тамаддуни муосир ва масъалаи бақои мавҷуди инсонӣ

А. Маиғулияти лексионӣ-назариявӣ

Хусусияти ҳоси тамаддуни муосир – ба тамоми халқу кишварҳо, қитъаҳои олам нигаронида шудани он. Асри XXI – марҳилаи эҷод шудани тамаддуни умумиҷаҳонӣ ва ворид шудани онба сахнаи ташаккули фарҳангии халқҳои гуногуни ҷаҳон. Ташаккули робитаҳои трансконтиненталии иқтисодӣ, фарҳангӣ-иҷтимоӣ дар шароити нофаҳмӣ, нопазирӣ ва эътироф нашудани анъанаю арзишҳои фарқкунандаи халқҳо ва фазои барҳурди фарҳангҳо. Шикасти сарҳадҳои этнофарҳангӣ, бо роҳи «зурӣ ва иҷборӣ» ба сахнаи арзишҳо ва анъанаҳои халқҳо ворид сохтани идеологияи ҷомеаи постиндустриалӣ – заминаи ихтилоф ва манбаи тезитунд шудани бухрони тамаддуний. Интернационализатсияи фарҳангӣ ҷиҳати ҳоси тамаддуни муосир. Диалогҳои фарҳангӣ раванди мушкул, мураккаб ва пуразият дар роҳи эҷод намудани «ҳиради умумисайёравӣ» (Н.Н. Моисеев). Интернет – воситаи бо ҳам наздик овардани фарҳангҳои

мухталиф ва ҳамзамон сахнаи тезутунд шудани зиддиятҳои миллию мазҳабӣ ва бархӯрди ихтилофангези андешаю ақида. Тасарруфи воситаҳои иттилоотӣ аҳборӣ аз ҷониби корпоратсияҳои бузурги молиявӣ ҷаҳонӣ ба хотири фаро гирифтани «равонӣ, эҳсосу андешаи» наслҳои ҷавон дар роҳи ба хидмати ҳеш вогузоштани онҳо. Гуманизми умуминсонӣ дар муқобили истехсол, фуруш ва паҳн сохтани яроқи қатли инсон. Муносибати «Ғарб-Шарқ» ҳамчун масъалаи фалсафавӣ таърих дар гузашта ва имрӯза. Инкишофи маорифи илмӣ-технологӣ ва тақомули маърифатӣ омили асосии рафъи бухрони тамаддунӣ ва дурнамои бақои мавҷуди инсонӣ.

Мавзӯи 50. Табаддулоти технологӣ. Масъалаҳои фалсафавӣ техника

А. Машигулияти лексионӣ-назариявӣ

Ташаккули илми пасоғайриклассикӣ дар раванди инқилоби ҷаҳоруми глобалӣ илмию технологӣ: масъалаҳои тиббӣ-биологӣ, экологияи глобалӣ, инженерияи генетикӣ, системаи «инсон-машина». Технологияи компютерӣ – марҳилаи иҷро намудани вазифаҳои универсалии тафаккури мантиқӣ ва ворид шудан ба асрори узвҳои инсонӣ ва шуури инсон. Илми муосир дар марҳилаи навини таъйинот: роҳ кушодан ба инкишофи техника ва истехсолот ба воситаи иҷрои вазифаи «пармасозӣ» дар роҳи кашфи усулҳои нави технологӣ. Дастоварди технологияи муосир: татбиқи намудани технологияи навтарин ба хотири назорати технологӣ бурдан дар шароити дур будан аз раванди бевоситаи истехсолот. Масъалаи аз ихтиёри инсонҳо берун шудани натиҷаҳои инқилоби технологӣ ва аз назорат дур мондани нерӯҳои табиӣ, ки инсон тасарруф кардааст. Табаддулоти технологӣ заминаи тақсмоти нави ҷамъиятии меҳнат, тағйиротҳои бузург дар сохтори соҳавӣ ва касбии ҷомеа, вуҷудати бештар ёфтани самараи истехсолот, дигаргуниҳои амиқ дар тарзи зиндагии одамон, тағйироти қатъӣ дар фазои арзишҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ ва дар аъмолу рафтори одамон. Табаддулоти технологӣ барпосозандаи афзалиятҳои зиндагии инсон ва ҳамзамон эҷодкунандаи мушкilotҳои иҷтимоӣ. Таҳқиқи масъалаи қобил будани халқи Тоҷикистон ба талаботҳои объективӣ табаддулоти технологияи муосир, раванди ташаккули технологӣ ва раванди эҷодшавии менталитети муосири миллий.

Б. Маиғулияти аудитории амалӣ
Назарияҳои муосир дар мавзӯи «Гуфтугӯ, алоқамандӣ,
муқовимат ва бархӯрди тамаддуноҳо»

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинари муҳокима мешаванд:

1. Интернационализиатсияи фарҳангӣ чӣхати хоси тамаддуни муосир.

2. Интернет: наздик омадани фарҳангҳои мухталиф, сахнаи тезутинд шудани зиддиятҳои миллию мазҳабӣ ва бархӯрди ихтилофангези андешаю ақида.

3. Муносибати «Ғарб-Шарқ» ҳамчун масъалаи фалсафии таърих дар гузашта ва имрӯза.

4. Шикасти сарҳадҳои этнофарҳангӣ ва ба анъанаҳои халқҳо ворид шудани идеологияи чомаи постиндустриалӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.

2. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории. СПб., 1995.

3. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. – СПб., 2001.

4. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфераземли. – Л., 1990.

5. Медоуз Д. Пределы роста. – М., 1991.

Мавзӯи 51. Аксиология – фалсафии арзишҳо

А. Маиғулияти лексионӣ- назариявӣ

Фаҳмиши фалсафии арзишҳо (аксиология). Мафҳуми арзиш. Арзишҳо ва баҳодихӣ. Таркиботи баҳодихӣ. Субъект ва предмети баҳодихӣ, шаклҳо ва асоси баҳодихӣ. Арзишҳо ва меъёрҳо. Мундариҷаи умумиинсонӣ ва мушаххасу таърихии меъёрҳо. Системаи арзишҳо: таркиботи зинавии арзишҳо. Арзишҳои бунёдӣ ва зудгузар. Арзишҳои умумиинсонӣ, табақотӣ, миллий ва инфиродӣ.

Арзишҳои умумиинсонӣ – ченаки инкишофи маънавӣ ва сатҳи пешрафти инсоният. Арзишҳои шомили маънавиёт: эстетикӣ, ахлоқӣ, динӣ, ҳуқуқӣ, фарҳангӣ, маърифатӣ ва ғ. Ҳуқуқ ва арзишҳо дар ҳаёти инсон ва чома. Масъалаи идеали иҷтимоӣ

ва арзишҳои аз ҳад зиёд тавсифшуда. Шаклҳои асосии маърифати арзишии ҳастӣ: ҳуқуқ, ахлоқ, дин, санъат ва ғ. Арзишҳои ҳуқуқӣ ва арзишҳои ахлоқӣ. Озодӣ ва адолат чун арзишҳои ахлоқию ҳуқуқӣ. Арзишҳои миллӣ раҳнамоқунандаи фаъолияти ватансозию ободкорӣ ва эҳтироми анъанаҳои миллӣ дар Тоҷикистон. Ҷиҳатҳои фарқкунандаи арзишҳои миллӣ-тоҷикӣ, ва муътабар донистану хифзи онҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ.

Аксиология – фасли махсуси фалсафа. Аҳамияти ҷаҳонбинии арзишҳо. Арзишҳо омилҳои муҳимми дӯстию рафоқат, мутаҳид шудани одамон ва наздик омадани умумиятҳои инсонӣ.

Умумиятҳои арзишӣ – роҳ ба сӯи тафоҳум ва муовинати иттиҳодияи одамон. Арзишҳои муштарак – рафъкунандаи ихтилофҳои миллию мазҳабӣ ва забонӣ.

Мавзӯи 52. Арзишҳои ахлоқии ҷомеа

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Ахлоқ – қадимтарин шакли шуури ҷамъиятӣ. Принсипҳои ахлоқ. Арзишҳои ахлоқӣ - ҷавҳари ҷаҳонбинӣ. Фазои муносибатҳои ахлоқӣ: тамоми ҷанбаҳои ҷаҳони ботинии инсон ва ҳамаи соҳаҳои робитаҳои ҷамъиятӣ. Нақӯкорӣ – категорияи умумии ахлоқ. Табиат ва моҳияти некию нақӯкорӣ. Таълимотҳои ахлоқӣ ва принсипҳои тақомули сифатҳои ахлоқӣ: эҳсоси муҳаббату дӯстӣ, ҳалимию хоксорӣ, нақӯкорӣ, худотарсӣ (имондорӣ), гуманистӣ ва ғ. Ахлоқ қадимтарин шакли батанзимдарории ҳаёти инсонӣ. Ахлоқи умумии инсонӣ, иҷтимоӣ-гурӯҳӣ, шахсӣ. Инсон субъекти муносибатҳои ахлоқӣ ва эҷодсозандаи воқеияти ахлоқӣ. Меъёрҳои ахлоқӣ асоси бақои мавҷудияи инсон ва ҷомеаи инсонӣ. Характери иҷтимоию фарҳангӣ ва таърихии ахлоқ ва меъёрҳои этикӣ. Гуманизм ва ахлоқ. Хусусияти ахлоқии институтҳои ҷамъиятӣ, гурӯҳҳои иҷтимоӣ, табақаҳо, коллективҳо ва ташкилотҳо, ки дар муҳити ҷамъиятӣ қарор дошта, ба фаъолияти одамон таъсир мерасонанд. Характери статикӣ-муҳофизатии ахлоқ. Меъёрҳои умумии ахлоқӣ. Феҳристи меъёрҳои умумии ахлоқӣ («Феҳристи Пол Куртс»). Вазифаҳои асосии ахлоқу одоб: ташаккул ва тақомули инсон; танзимсозандаи рафтори инсон, коммуникативӣ (муомилаи байнишахсӣ таҳти назорати ахлоқ); маърифатӣ, баҳодихӣ (арзишӣ); ҷаҳонбинӣ. Системаи арзишҳои ахлоқӣ махсули марҳилаҳои гуногуни фарҳангӣ. Ташаккули назарияҳои этикӣ. Назарияҳои этикӣ: этикаи ҳаловату роҳат (гедо-

низм); этикаи худмаҳдудсозӣ (аскетизм); этикаи муфидчӯӣ (прагматизм), этикаи утилитаризм (на танҳо ба хушбахтии худ, балки барои хушбахтии одамони дигар мубориза бурдан); этикаи қарзи инсонӣ; этикаи худтақомулсозӣ.

Мавзӯи 53. Дин ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ ва ҳамчун шуури чамъиятӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Дин, фалсафаи дин, диншиносӣ. Дин ҳамчун шакли фаъолияти маънавии инсон. Мафҳуми дин. Моҳияти ҷаҳонбинию ҷаҳонфаҳмии динӣ. Дин ҳамчун шакли шуури чамъиятӣ. Теизм ва атеизм. Динҳои ҷаҳонӣ ва миллӣ.

Ҷузъиётҳои таркибии таърихан таҳияшудаи дин. Шуури муқаррарии эътиқодманд ва фасли танзимгардидаи афкори динӣ. Фаъолияти динӣ ҳамчун маърифати амалӣ-маънавӣ. Муносибат дар доираи идеяҳо ва меъёрҳои дин. Институтҳои динӣ ва ташкилотҳои динӣ. Вазифаҳои дин.

Масъалаи робитаи мутақобилаи дин ва фалсафа, эътиқоди динӣ ва дониш. Фалсафаи дин ҳамчун соҳаи маҳсуси дониш. Ташаққули диншиносии муқоисавӣ дар замони муосир.

Эътиқоди динӣ ва ақлоният. Масъалаи мақоми маърифатии эътиқоди динӣ ва таҷрибаи динӣ. Муқолаҳои эътиқоди динӣ ва донишҳои илмию фалсафӣ. Масъалаи мақоми маърифатии эътиқоди динӣ дар ҷараёни робитаи мутақобилаи эътиқод ва ақлоният. Мафҳуми «ақлоният». Ратсионализми классикӣ ва неоратсионализм оид ба меъёрҳои фаъолияти маърифатии фикрӣ. Тамоили андешаҳои ратсионалӣ дар китобҳои муқаддас. Ақлоният ҳамчун принсипи муҳимми маърифати олам, масъалаи воқеияти маънавӣ ва эътиқоди динӣ.

Таъсири мутақобилаи фалсафа ва дин. Мураккабӣ, зиддиятноқӣ ва гуногунҷабҳагии робитаи фалсафа ва дин. Фалсафаи атиқа ҳамчун заминаи таърихии пайдоишу паҳншавии масеҳият. Ба «хидматгузори калисо» табдил ёфтани фалсафа дар асрҳои миёна. Барқароршавии мақоми фалсафа дар Замони нав ва нақши ақлоният дар робитаи мутақобилаи дин ва фалсафа. Умумият ва фарқиятҳои дину фалсафа.

Мавзӯи 54. Эстетика – фалсафаи санъат. Дарки эстетикии олам

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Мақоми меҳварии санъат дар илми эстетика. Мундариҷа, забон, қонуниятҳои инкишоф ва хусусиятҳои асосии зухуршавии зебӣ. Санъатдар системаи робитаҳои эстетикӣ бадеии инсон ба олам. Нақш ва вазифаи санъат дар фарҳанг. Санъат ҳамчун шакли шуури ҷамъиятӣ. Санъат шакли инъикоси олам ва тарзи дигаргун сохтани он. Санъат – олами зебӣ, олами ҳаловату роҳат, олами мубодила, донишу иттилоот, олами тарбия ва таълим. Диалектикаи объекту субъект, моҳият ва зухурот, мантиқ ва ғайримантиқӣ, ақлонӣ ва эҳсосотӣ, далелнокӣ ва ҳадсӣ, ҳақиқат ва шартӣ калиди фаҳмиши таркиботи образи бадеӣ. Ҳузури инвариантии образҳои бадеии воқеият. Мавқеи идеалистӣ ва материалистӣ дар назарияи маърифати бадеӣ. Масъалаи робитаи санъат ва воқеият масъалаи асосии тасвири бадеӣ. Андешарониҳои метафизикӣ-назариявӣ дар бораи санъат дар таърихи афкори фалсафӣ эстетикӣ. Се ипостаси (шакли зухури) асосии санъат дар фалсафаи Арасту: предмети он (ташаккули он), мимесис (механизми тавлиди нусхаи монанду тақрорӣ) ва фавкултаъйиноти он (катарсис – озодкуни шифодихандаи руҳ аз исёну тӯфони хаос, тарсу азияту ранҷ). Марҳилаҳои ташаккули эстетика. Гуногунии тарзҳои фаъолияти эстетикӣ. Сохтори муносибати эстетикӣ. Типи категорияҳои эстетика. Зебӣ – категорияи асосии эстетика. Зебӣ ва судмандӣ. Моҳият ва хусусияти муносибати «эстетикӣ» ба воқеият.

Мавзӯи 55. Идеология ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ

А. Машгулияти лексионӣ-назариявӣ

Маърифати идеологии воқеият. Идеология ҳамчун инъикоси фикрии олам. Тавзеҳи мафҳуми «идеология». Ташаккули идеология ҳамчун шакли фаъолияти маънавӣ. Маълумоти илмҳои фалсафӣ, иҷтимоӣ-гуманитарӣ, фактҳои воқеии ҷамъиятӣ, донишҳо дар бораи табиату ҷамъият ҳамчун заминаи идеология. Характери амалӣ доштани муқарраротҳои идеологӣ. Робитаи мутақобилаи идеология бо фалсафа ва илм. Назарияҳои фалсафӣ ба сифати асосии идеология. Илм ва идеология, фарқият ва умумияти онҳо. Сайентизм, пешрафти илмӣ-

техникӣ ва идеология. Чихатҳои тахайюлӣ, консервативӣ, ирратсионалӣ ва догматикӣ дар идеология.

Вазифаҳои идеология. Вазифаҳои арзишӣ ва идеалиётии идеология. Ягонагии апологетикӣ интиқодӣ ҳамчун вазифаи идеология. Вазифаи муттаҳидсозанда, монетсозанда ва харобсозандаи идеология, Вазифаи таъсирбахшӣ ба рафтори одамон. Масъалаи идеологизатсия ва деидеологизатсияи ҷаҳони муосир.

Шаклҳои идеологияи муосир. Либерализм. Ҷояи озодии инфиродии инсон – меҳвари идеологияи либерализм. Принсипи асосии либерализм. Концепсияи давлати минималӣ. Либертизм. Идеологияи консервативизм. Идеяи баробарӣ дар идеологияи либерализм ва консервативизм. Миллатгарой ҳамчун майлони консерватизм. Идеологияи марксистӣ. Догмавӣ шудани идеологияи марксистӣ. Амсилаи «сотсиализми бозаргонӣ». Концепсияи масъулияти шахрвандӣ дар идеологияи сотсиализм.

Дурнамои идеология. Талабот ба идеология – хусусияти хоси воқеияти замони муосир. Идеология дар шароити интегратсияи иқтисодию сиёсӣ. Шарҳи идеологии воқеияти замони муосир. Зиддиятҳои ҷамъияти аграрӣ, индустриалӣ ва постиндустриалӣ дар партави таҳияи идеологияи муосир.

Б. Машигулияти аудитори амалӣ **Санъат – инъикоси бадеию рамзии олам**

Масъалаҳое, ки дар машгулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Санъат – олами зебӣ, олами ҳаловату роҳат, олами мубодила, донишу иттилоот, олами тарбия ва таълим.

2. Арзишҳои умуминсонӣ – ченаки инкишофи маънавӣ ва сатҳи пешрафти инсоният

3. Арзишҳои миллӣ – раҳнамоқунандаи фаъолияти ватансозию ободкорӣ ва эҳтироми анъанаҳои миллӣ дар Тоҷикистон.

4. Зебӣ – категорияи асосии эстетика. Зебӣ ва судмандӣ.

5. Масъалаи робитаи санъат ва воқеият масъалаи асосии тасвири бадеӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.
2. Кара-Мурза С.Г. Демонтаж народа. – М., 2007;
3. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. – М., 2000.
4. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб., 1995.
5. Швейцер А. Этика культуры // Швейцер А. Благоговение перед жизнью. – М., 1992.
6. Ортега-и-Гассет Х. Эстетика. Философия культуры. – М., 1991.
7. Соловьев В.С. Философия искусства и литературная критика. – М., 1991.

Мавзӯи 56. Фалсафаи ҳуқуқ

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Хусусиятҳои ҳоси шуури ҳуқуқӣ – шакли маҳсуси шуури ҷамъиятӣ. Инсон ва ӯ умумияти одамон пешбарандагони шуури ҳуқуқӣ. Шуури ҳуқуқӣ инъикоскунандаи зуҳуроти низоми ҳуқуқӣ. Эҳсос, идея, назария, мутаассирӣ, мафҳумҳо ва категорияҳои ҳуқуқӣ ифодакунандаи шуури ҳуқуқӣ. Шуури ҳуқуқӣ ҳамчун баҳодихандаи зуҳуротҳои сиёсӣ ҳуқуқӣ ва муайянкунандаи дурнамои инкишофи ҳуқуқ ва таҳкимсозандаи робитаи ҳуқуқ бо воқеияти иҷтимоӣ. Шуури ҳуқуқӣ – шакли маърифати ҳуқуқ, маҷмӯи тасаввурот, эҳсос, ақида ва арзишу муқаррарот, таассури эътирофу писанд ӯ изҳори ихтилофу инқори қонунҳо ва санадҳои меъёрии нав қабулшуда.

Идеали ҳуқуқ ҳамчун шакли шуури субъект – инъикоси воқеияти иҷтимоӣ ҳуқуқӣ. Хосиятҳои асосие, ки моҳияту табиати шуури ҳуқуқиро инъикос менамоянд: идеалиёт, ақлоният (рационалӣ), беихтиёрӣ, универсалӣ, интенционалӣ, креативӣ, характери субъективӣю объективӣ, нормативӣ. Вазифаҳои асосии шуури ҳуқуқӣ: маърифатӣ, арзишӣ, регулятивӣ. Фаъолияти иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ заминаи ҷаҳонбинии ҳуқуқӣ. Манбаъҳои муҳимтарини маънавию ҷаҳонбинии шуури ҳуқуқӣ: гуманизм, адолат, озодӣ, нақӯӣ ва ақлшиносӣ, ҳуқуқ ба ҳаёт ва ғ.

Типи либертарӣ-ҳуқуқшиносӣ фаҳмиши ҳуқуқ ва фалсафаи ҳуқуқ. Либертарият чун як намуди фаҳмиши фалсафии ҳуқуқ. Концепсияи маҳсуси мутабақат ва номувофиқии ҳуқуқ ва қонун. Мафҳуми қонуни ҳуқуқбунёд ва қонуни ҷудо аз ҳуқуқ. Шаклҳои муносибати мутақобилаи ҳуқуқии одамон.

Озодии одамон дар ҳадди баробарӣ ва баробарии онҳо дар ҳадди озодӣ. Тавзеҳи тасаввурот оид ба мутақобили ҳуқуқ ва

озодӣ, ҳуқуқ ва адолат, ҳуқуқ ва баробарӣ. Консепсияи динию аристократии «озодии шахсият». Легизм ҳамчун таълимоти позитивӣ дар бораи ҳуқуқ. Юснатурализм – пайравӣ ба ҳуқуқи табиӣ.

Предмети фалсафаи ҳуқуқ . Фалсафаи ҳуқуқ аз нигоҳи назарияи либертарию ҳуқуқнигорӣ. Мафҳуми ҳуқуқ. Предмети фалсафаи ҳуқуқ, фаҳмиши қонуни ҳуқуқасос ва давлати ҳуқуқбунёд. Зухурёбӣ ва татбиқи амалии принсипи баробарии расмӣ. Вазифаи танқидии предмети фалсафаи ҳуқуқ. «Фалсафаи ҳуқуқи позитивӣ»-и Г.Гуго ва юристпруденсия. «Фалсафаи ҳуқуқ»-и Гегел. Зарурияти ворид сохтани предмети фалсафаи ҳуқуқ ба системаи таълимии фалсафӣ. Методи фалсафаи ҳуқуқ.

Мавзӯи 57. Дурнамои ҷомеаи инсонӣ. Футурология

А. Маишгулияти лексионӣ- назариявӣ

Ояндабинӣ – мураккабтарин масъалаи иҷтимоию фалсафӣ. Зарурати объективи маърифати оядани эъмори ҷомеаи инсонӣ. Пешгӯӣ – низоми тафаккури инсон доир ба ояндаи ҷомеаи инсонӣ, тарз ва методҳои ояндабинӣ, равишҳои мухталифи тағйироти алтернативию эҳтимолии оянда. Инсон дар маҷрои орзуҳо ва кашфи ояндаи нақв, осоишу нақваҳволи. Методҳои ояндабиниҳои иҷтимоӣ: экстраполятсия, аналогия таърихӣ, амсиласозии компютерӣ, сценарияи оянда, баҳогузориҳои эксперти. Типҳои ояндабиниҳои иҷтимоӣ: пешгӯии кашфӣ-чустучӯӣ, пешгӯии меъёрӣ, пешгӯии таҳлилӣ, пешгӯӣ-огоҳии мулоҳизакорона. Методологияи ояндабиниҳои иҷтимоӣ: онтологӣ, мантиқӣ, гносеологӣ. Принсипҳои ояндабиниҳои иҷтимоӣ: принсипи системавият, принсипи таърихият, принсипи детерминатсияи иҷтимоӣ ва инкишоф, принсипи мувофиқасозӣ, принсипи верификатсионӣ, принсипи манфиатнокӣ (рентабелӣ), принсипи муттасилӣ. Объекти ояндабиниҳои иҷтимоӣ: тамоми низоми иҷтимоӣ, маҷмӯи зухуротҳои дар ҷамъият ба амал оянда. Субъекти пешгӯӣҳои иҷтимоӣ: одамон – кормандони алоҳидаи илмию тадқиқотӣ ва иттиҳодияҳою ташкилотҳои илмӣ-тадқиқотӣ. Предмети пешгӯӣҳои иҷтимоӣ: комил ёфтани талаботу эҳтиёҷи ҷомеа ва қонё намудани он. Гуногунвариантии инкишофи таърихӣ. Фаҳмиши пессимистӣ дар бораи ояндаи инсоният. Футурология – таълимот дар бораи дурнамои таърихӣ ва иҷтимоӣ. Трансгуманизм ва крионика.

Масъалаи дароз намудани умри инсон. Динамикаи афзоиши аҳолӣ ва масъалаи ояндаи инсоният.

Б. Маиғулияти аудиторию амалӣ
Омилҳо ва методҳои ояндабинии иҷтимоӣ

Масъалаҳое, ки дар машғулиятҳои семинари муҳокима мешаванд:

1. Инсон дар маҷрои орзуҳо ва кашфи ояндаи хушбахтӣ, осоишунакӯаҳволӣ.

2. Футурология – таълимот дар бораи дурнамои таърихӣ ва иҷтимоӣ.

3. Омилҳои ояндабинӣ ва методҳои пешгӯйҳои иҷтимоӣ.

4. Масъалаи дароз намудани умри инсон ва рафъи мушкилиҳои глобалии замони муосир.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Донишҷӯён аз манбаҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Печчеи А. Человеческие качества. –М., 1980.

2. Пестель Э. За пределами роста. –М., 1988.

3. Вайцеккер Э., Ловинс Э., Ловинс Л. Фактор четыре. Затрат – половина, отдача – двойная. –М., 2000.

**Мавзӯи 58. Глобализатсия – предмети таҳлили
фалсафӣ-иҷтимоӣ**

А. Маиғулияти лексионӣ-назариявӣ

Глобализатсия – ҷаҳонишавӣ ҷиҳати фарқкунандаи замони муосир. Ҷаҳонишавӣ раванди тадричан идомаёбандаи муттаҳидшавии одамон ва дигаргуншавии ҷамъият дар миқёси сайёра. Ҷаҳонишавӣ – маърифати воҳидияти инсон ва ташаккули афкори умумибашарӣ. Ҷаҳонишавӣ – раҳнаи сарҳадҳои анъанавии арзишҳои миллӣ, динӣ ва этнофарҳангӣ. Интеграцияи ҷаҳонӣ иттиҳоди инсоният ба як воҳиди узвий иҷтимоӣ. Бозори ягонаи ҷаҳонӣ, тақсимои ҷаҳонӣ ҷамъиятии меҳнатроҳ ба сӯйи меъёрҳои умумии ҳуқуқӣ, стандартҳои воҳид дар соҳаи ҳокимияти судӣ ва идораи давлат. Ҷаҳонишавӣ чун марҳилаи қонунии таҳаввулоти ҷомеаи инсонӣ. Омилҳои де-структивии раванди ҷаҳонишавӣ – деградатсия ва деформатсияи сохтори ҷомеаи муосир. Омилҳои асосии ҷаҳонишавӣ:

технологӣ, иқтисодӣ, иттилоотӣ, геополитикӣ. Масъалаҳои глобалии ҷаҳони муосир.

Неоглобализм – мубориза ба хоҳири ғасби манбаҳои ашёи энергетикӣ аз ҷониби кишварҳои Ғарб. Маданият дар шароити глобализатсия. Глобализатсия, вестернизатсия, американизатсия. Назари танқидӣ ё апокалипти нисбат ба глобализатсияи фарҳангӣ дар осори намоёндагони мактаби фалсафии Франкфурт. Кишварҳои ақибмонда чун кишварҳои манбаи ашёи хом ва нерӯи арзони қувваи корӣ, муҳити ҷой додани партовҳои саноатӣ ва сахнаи қашшокию муфлисӣ. Идеологияи неоглобализм идеологияи қонеъ сохтани эҳтиёҷотҳои рӯзмарра ва талаботҳои маишии сабуксайрона бар зарари инкишофи комили маънавӣ ва таъйиноти созандаи инсон. Пос доштани арзишҳои миллию ватандӯстӣ, эҳтиром ба таърихи гузашта, хидмат ба халқ ва муҳаббат ба ватан, масъулияти иҷтимоӣ дар баробари нигоҳдошти оила – монсаи раванди неоглобализм.

Истифодаи таҷрибаи халқҳои, ки (Сингапур, Малайзия, Индонезия, Австралия ва ғ.) дар ҷараёни ҷаҳонишавӣ ҳам ба дастовардҳои бузурги технологияю саноатӣ даст ёфтанд ва ҳам хувияти миллию фарҳангиашонро дифоъ намудаю устувор сохтанд.

Мавзӯи 59. Тоҷикистон дар масири тағйиротҳои бузурги глобалии замони муосир

А. Маишулияти лексионӣ-назариявӣ

Тоҷикистон дар раванди таҳия ва танзими равобити устувор, одилона, баробарманофеъ ва ояндадори интегратсияи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ. Асосгузори сулҳу ваҳдат, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар бораи бартарияту афзалият ва зиёну нуқсони ҷаҳонишавӣ. Интиқоли инвеститсия, одамон, мол ва технологияи нав омили пешравии кишварҳои истиқлолфтои Осиёи марказӣ. Устувор сохтани иқтисодиёт ва таъмину таҳким сохтани бехатарии сиёсӣ-фарҳангӣ омили муҳимми боздошти таъсири манфии ҷаҳонишавӣ. Масъалаи таҳия сохтан ва коркарди механизми ҷимояи манфиатҳои миллӣ. Маърифати моҳияти ҷаҳонишавӣ вазифаи ифтихорӣ ва ифодаи масъулиятшиносии насли ҷавон. Хатарҳои ба таври сунъӣ паҳн сохтани амсилаҳои идорӣ-сиёсӣ ва тарзи ҳаёту зиндагии Ғарб. Глобализатсия – раванди боз ҳам қудратманд гаштани кишварҳои

нерӯманди саноатию технологӣ ва ба тобеияти молиявии онҳо ворид шудани кишварҳои тараққиёбанда. Моҳияти ҷаҳонишавии зухуротҳои чун терроризм, экстремизм, ғайриқонуниятҳои гурӯҳҳои ҷиноятии трансмиллӣ. Ҷорандешӣ доир ба даст намудани сатҳи камбизоатӣ дар ҚТ. Тоҷикистон: истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ва иқлимӣ, нерӯи интеллектуалии наслҳои ҷавон ва потенциали маънавии миллӣ самти афзалиятҳои пешрафти саноатию технологӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ.

Мавзӯи 60. Фалсафа ва ҷаҳони муосир

А. Машигулияти лексионӣ- назариявӣ

Вазиҷаҳои ҷаҳонбинӣ, методологӣ, арзишӣ ва ояндабинии фалсафа дар робита ба тағйиротҳои куллии замони муосир. Фалсафа ва воқеияти виртуалӣ. Дифференсиатсия ва интегратсияи донишҳои фалсафӣ. Тамоили умумибашарию умумисайёравӣ касб кардани шуури инсонии муосир. Зарурияти таҳияи амсилаи дурнамои рушди инсоният. Инъикоси ягонагии авлоди башар ва зухури анъанаҳои маънавию фарҳангӣ, тарзи ҳаёт ва манфиатҳои миллию давлатӣ дар фалсафаи муосир. Бухрони экологӣ, антропологӣ, маърифатӣ ва ахлоқӣ тамаддуни муосир ва масъалаи ояндаи мавҷудияти инсон. Муколамаи Ғарб ва Шарқ, зарурати инкишофи тамаддуни плюралистӣ. Таҳияи арзишҳои умумиинсонӣ ва бозгашти мақоми фалсафа ҳамчун ҳикмати ҳаётию амалӣ.

Б.Машигулияти аудиторию амалӣ

Таҳкими ҳувияти миллӣ ва арзишҳои анъанавии шоиста дар шароити пешрафти тамаддуни техногенӣ

Масъалаҳои, ки дар машғулиятҳои семинарӣ муҳокима мешаванд:

1. Устувор сохтани иқтисодиёт ва таъмину таҳким сохтани беҳатарии сиёсӣ-фарҳангӣ омили муҳимми боздошти таъсири манфии ҷаҳонишавӣ.

2. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар бораи барқарорӣ афзалият ва зиёну нуқсони ҷаҳонишавӣ.

3. Моҳияти ҷаҳонишавии зухуротҳои чун терроризм, экстремизм, ғайриқонуниятҳои гурӯҳҳои ҷиноятии трансмиллӣ.

4. Пастшавии сатҳи камбизоатӣ дар Тоҷикистон.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Донишчӯён аз манбаъҳои зерин истифода намуда, реферат, маъруза ё эссе омода мекунанд:

1. Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Ҷ.1-2. - Душанбе-2005-2006.

2. Эмомалӣ Раҳмон. Саҳми тоҷикон дар тамаддуни ҷаҳонӣ.- Душанбе, 2010.

РҰЙХАТИ АДАБИЁТ

1. Адо П. Что такое античная философия? – М., 1999.
2. Аристотель. Вторая аналитика. Сочинения. – Т.2. – М., 1978.
3. Асмус В.Ф. Античная философия / В.Ф. Асмус. –М., 1999.
4. Батищев Г.С. Введение в диалектику творчества. Ч. 2. – СПб., 1997.
5. Белл Д. Приход постиндустриального общества. –М., 1998.
6. Библер В.С. Быть философом/Архэ. Вып. 2. –М., 1996
7. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. –М., 2003.
8. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем (Синергетика и теория социальной самоорганизации). –СПб., 1999.
9. Вебер М. "Объективность" социально-научного и социально-политического познания. // Вебер М. Избранные произведения. –М., 1990.
10. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. // Вебер М. Избранные произведения. –М., 1990.
11. Виндельбанд В. Что такое философия/ Избранное: Дух и история. –М., 1995.
12. Гегель Г. В.Ф. Философии права. Перевод Б.Г. Столлнера и М.И. Левиной. – М.: Мысль, 1990.- 524 с.
13. Гегель Г.В.Ф. Лекция по философии истории. Перевод А.М. Водена.- СПб: Наука, 2000. - 480с.
14. Гегель Г.В.Ф. Отчеты сословного собрания королевства Вюртемберга. Пер.М.И.Левиной// Работы разных лет.Том 1 –М.: Мысль, 1972. – С. 427-562.
15. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. Система наук. Часть первая. Перевод Г. Шпета. – СПб.: Наука, 1999. - 441с.
16. Гегель Г.В.Ф. Эстетика. Перевод Б.Г. Столлнера. Том 1. – М.: Искусство, 1968. - 312 с.
17. Гегель Г.В.Ф.. Философия истории. –СПб., 1993.
18. Гоббс Т.Левиафан. Составитель, редактор издания, автор примечаний В.В. Соколов.Пер. с латин. и англ. Я. Федрова, А.Гутермана // Сочинения в двух томах.Том 2. - М.: Мысль, 1991. - 546с.
19. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. –М., 1991.
20. Декарт Р. Страсти души. Пер. с франц. А.К. Сынопалова // Сочинения в двух томах. Том 1. Вступ. ст. В.В. Соколова. - М.: Мысль, 1989. – С. 481-573.

21. Зотов А.Ф. Современная западная философия. – М., 2005.
22. Ильенков Э.В. Философия и культура. - М.: Политиздат, 1991. - 462 с
23. Ильенков Э.В. Что же такое личность? // Ильенков Э.В. Философия и культура. -М.. 1991.
24. Интервью с А. М. Ковалевым// Вестник МГУ. Сер. 7. Философия. 2002, №4. - С. 3-24.
25. Келле В.Ж., Ковальзон М.Я. Теория и история. -М., 1980.
26. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. -М.-СПб., 1998.
27. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии. – М., 1979.
28. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1990
29. Маритен Ж. Философ в мире / Ж.Маритен. –М., 1994.
30. Маркс К. Введение («Экономических рукописей 1857-1859 годов») // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2-изд. Том 12. –М.: Политиздат, 1958. – С. 707-738.
31. Маркс К. Капитал. // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., Т.23. Гл.1. Раздел 4.
32. Маркс К. Предисловие "К критике политической экономии" // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., Т.13.
33. Маркс К. Тезисы о Фейербахе (текст 1845 года) // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2-изд. Том 42.- М.: Политиздат, 1974. –С. 261-263
34. Маркс К. Экономические рукописи 1857-1859 годов (Первоначальный вариант «Капитала»). // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2-изд. Том 46, ч. 1. –М.: Политиздат, 1968. – 559с.
35. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2- изд. Том 3. – М.: Политиздат, 1955. –С. 7-544.
36. Маркс К.Экономическо-философские рукописи 1844 года // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2-изд. Том 42. - М.: Политиздат, 1974. – С. 41-174.
37. Марксистско-ленинская теория исторического процесса. Т.1. -М., 1981. Маркузе Г. Одномерный человек. -М., 1994.
38. Маркузе Г. Разум и революция. Пер. с англ. А.П. Шурбелев. – СПб: Владимир-Даль, 2000. - 541 с.
39. Маслоу А. Мотивация и личность. Пер. Татлыбаевой А. М. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.

40. Межуев В.М. О национальной идее. // Вопросы философии. 1997, №12.
41. Мид М. Культура и мир детства. Пер. и комментарии Ю. А. Асеева. - М.: Наука, 1988. - 429 с.
42. Митрохин Л.Н. Философия религии. -М., 1993.
43. Моисеев Н.Н. Судьба цивилизации. Путь разума. -М., 1998.
44. Наврузов С. Человеческие способности. Соотношение социальных и биологических аспектов. - Душанбе:Ирфон, 1991.- 304 с.
45. Наврузов С. Человеческие способности. Социально-философский аспект (Отв. ред. И. Ш. Шарипов). – Душанбе: Дониш, 1990. -265с.
46. Ницше Ф. Веселая наука. Злая мудрость. Пер., авт. комментарий К.А. Свасьян. - М.: Эксмо, 2007. - 528 с.
47. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни. Пер. Я.Бермана//Соч.том1. - М.: Мысль, 1990. – С. 158-230.
48. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. /Под ред. В.Л. Иноземцева. -М., 1996.
49. Ойзерман Т.И. Homo Sapiens преодолевает свою видовую ограниченность // Вопросы философии. 1988, №4. – С. 3- 17.
50. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? /Х. Ортега-и-Гассет. – М., 1991.
51. Панарин А.С. Стратегическая нестабильность в XXI веке. - М., 2003.
52. Панарин А.С. Философия политики. -М., 1995.
53. Платон. Пир. – Сочинения. – Т.2. – М., 1970
54. Поппер К. Открытое общество и его враги. Т. 1,2. -М., 1992.
55. Поршнев Б.Ф. О начале человеческой истории. -М., 1974.
56. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. -М., 1995.
57. Руссо Ж.Ж. Эмил, или о воспитании. Книга V. Пер. Е.Я. Бируковой // Избранные произведения в 3томах. Том 1. - М.: Худ.лит - ры, 1961. – С. 545-711.
58. Сорокин П. Кризис нашего времени. // Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. -М., 1992.
59. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия. Составитель Б.С. Ерасов. -М., 1999.
60. Тойнби А. Постижение истории. -М., 1991.
61. Фельдштейн Д. И. Психология развития личности в онтогенезе. - М.: Педагогика, 1989. - 206 с.

62. Философия истории. Антология. /Под ред. Ю.А.Кимелева. -М., 1995.
63. Фролов И.Т. О человеке и гуманизме. -М., 1989.
64. Фромм Э. Иметь или быть? Ч. 3. -М., 1990.
65. Фуко М. Воля к истине. Разделы: Метод. Право на смерть и власть над жизнью. // Фуко М. Воля к истине. -М., 1996.
66. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. 1990, №3.
67. Хабермас Ю. Производительная сила коммуникации // Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. -М., 1995.
68. Хайдеггер М. Что такое философия? // Вопросы философии, 1993, № 8.
69. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и передел мирового порядка. -М., 1997.
70. Хесле В. Философия и экология. -М., 1993.
71. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения. -М.,-СПб., 1997.
72. Шаповалов В.Ф. Россиеведение. -М., 2001.
73. Шпенглер О. Закат Европы. Т.1. -М., 1993.
74. Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Ҷ.1-2. – Душанбе, 2005-2006.
75. Эмомалӣ Раҳмон. Саҳми тоҷикон дар тамаддуни ҷаҳонӣ.- Душанбе, 2010.
76. Энгельс Ф. Анти-Дюринг // К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. 2-изд. Том 20. – М.: Политиздат, 1961. – С. 5 - 338.
77. Энгельс Ф. Развитие социализма от утопии к науке.// Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т.19.
78. Юнг К. Проблема души нашего времени. Пер. с нем. А.М. Боковикова. - М.: Прогресс.Универс, 1994. -331с.
79. Ясперс К. Введение в философию. –Минск, 2000.
80. Ясперс К. Истоки истории и ее цель. // Ясперс К. Смысл и назначение истории. –М., 1991.
81. Ясперс К. Смысл и назначение истории. –М., 1994.

АДАБИЁТИ ИЛОВАГӢ

1. Аминов Ф. Инсон зуҳури комилтарини ирода: Артур Шопенгауэр ва Фридрих Нитше. – Душанбе, 2011.
2. Аминов Ф. Назаре ба асрори Маркс баъд аз марксизми расмӣ. – Душанбе, 2011.
3. Арабзода (Қулматов) Н. Фахруддини Розӣ. – Душанбе, 1993.
4. Арабзода Н. Носири Хусрав (тадкики назариёти фалсафӣ) – Душанбе, 1994.
5. Баррасихо аз таърихи фалсафаи тоҷику форс. – Душанбе, 2002.
6. Боготудинов А.М. Очерки по истории таджикской философии. – Сталинобод 1961.
7. Додихудоев Х. Очерки философии исмаилизма.- Душанбе, 1976.
8. Комилов Р., Нуралиев М. Фарҳанги мухтасари ҷаҳонбинӣ.- Душанбе, 2002.
9. Муминджанов Х.Х. Философские проблемы зороастризма.- Душанбе, 2002.
10. Муҳаммадходжаев А. Гносеология суфизма. – Душанбе, 1990.
11. Наврӯзов С., Ёқубов К. Инкилоби илмӣ-техникӣ ва оқибатҳои иҷтимоӣ он.- Душанбе, 1988.
12. Наврӯзов С.Н., Саидов Н.С. Муаммои инсон дар фалсафа. – Душанбе, 2003.
13. Назаров М.А. Алоқамандии фалсафа ва илмҳои табиатшиносӣ. - Душанбе, 2003.
14. Назаров М.А. Таърих ва фалсафаи илм. – Душанбе, 2013.
15. Назаров Р. Философия образования. – Душанбе, 2016.
16. Ҳазратқулов М. Тасаввуф.- Душанбе, 1988.
17. Олимов К. Баррасихо дар тасаввуф. – Душанбе, 1999.
18. Саид Н.С. Истиклолият, ҷомеа, маориф ва илм. – Душанбе, 2016.
19. Саид Н.С. Назаров М.А. Фалсафа ва методологияи илм,- Душанбе, 2016.
20. Саидов Н., Аминов Ф. Фалсафа. Маҷмӯи саволҳои тестӣ барои имтиҳонҳои ҷорӣ дар ихтисосҳои ғайрифалсафӣ. - Душанбе, 2009.
21. Содиков А.У. Аз таърихи афкори ахлоқи мутафаккирони тоҷик. Китобҳои якум ва дуюм. – Душанбе, 1998.

22. Содиқов А.У. Чаҳонбинӣ ва ахлоқ аз диди мутафаккирони Шарк.- Душанбе, 2003.
23. Турсунов Акбар. Эҳёи Ачам. – Душанбе, 1980.
24. Таърихи фалсафа. Китоби дарсӣ. – Душанбе, 2011.
25. Фалсафа. Китоби дарсӣ. – Душанбе, 2011.
26. Фалсафа дар аҳди Сомониён. – Душанбе. 1999.
27. Шамолов А.А. Хуччатулислом Ғазолӣ: ақидаҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ. - Душанбе, 1996.
28. Шамсиддинов Ҷ. Фалсафа ва илм. – Душанбе, 2016.
29. Шамсиддинов Ҷ.Ш. Фалсафа ва дониши илмӣ. – Душанбе, 2009.
30. Шаҳовуддинов Н. Нитше ва Зардушти таърихӣ – Душанбе, 2016.

Ба матбаа 01.12.2017 супорида шуд.
Ба чоп 03.02.2018 иҷозат дода шуд.
Андозаи 60x84 ¹/₁₆. Ҷузъи чопии шартӣ 5
Теъдод 200 нусха.

Барнома дар Маркази таҳия, нашр ва муомилоти китобҳои
дарсӣ, илмӣ ва методӣ Вазорати маориф ва илми
Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудааст.

ш. Душанбе, к. Нисор Муҳаммад 13^а
Тел.: 227-48-09. E-mail: mmarkaz@list.ru